

För Riddarhuset i framtiden

RUBRIKEN ÄR EN alludering på min tidigare ledare i Arte et Marte nr 1, 2012, »För Riddarhuset i tiden». Då det snart är dags att avsluta min tid som riddarhussekreterare finns anledning att se vad som hittills åstadkommit för att Riddarhuset ska ha sin rättmätiga plats i samhället.

Först och främst ska vi vårda våra gamla fina *traditioner*, annars glöms de snart bort. Numera ska allt gå så fort som möjligt. Tålamod är inte längre någon dygd. Men Riddarhuset värnar ett historiskt arv. Den unika ceremonin kring adelsmötet måste därför behållas. Endast hos oss upprätthålls traditionen med pollettutdelning för de röstberättigade vid öppningsmötet. Därefter, efter flera månaders arbete inom riddarhusutskottet, hålls ett avslutande möte med avrapporteringar samt val av olika funktionärer för den kommande treårsperioden.

Att löpande föra korrekta stamtavlor är ett av våra *kärnuppdrag*. För att kunna arbeta med genealogierna mer optimalt och mindre arbetskrävande, undersöks just nu om det är möjligt att inrätta ett mer omfattande datastöd. Detta ingår i uppdraget *projekt systemstöd*.

Vi ska göra Riddarhuset mer transparent så att vår verksamhet blir mer känd och därmed tar död på vanföreställningar om vad som händer innanför våra väggar. Hur och med vilken information vi ska agera gentemot våra intressenter och media, är alla organisationers stötesten. Detta ingår i uppdraget *projekt kommunikationsutveckling* som också omfattar en helt ny hemsida.

Under min tid har jag särskilt vinnlagt mig om att få en personalstab på kansliet med både män och kvinnor som representerar olika åldrar. Alla ska sköta sitt arbete på bästa sätt och med omtanke om sina kolleger. Det ska vara roligt att gå till jobbet. Detta är faktiskt en av kanslichefens viktigaste uppgifter som även gagnar ett positivt bemötande av våra ättemedlemmar och den allmänhet som kontaktar eller besöker oss.

I höst kommer min stol att intas av en riddarhussekreterare som långt mer än jag är van att agera och navigera i en snabbt föränderlig medial värld. Det blir bra för Riddarhuset! Till honom kan jag vidarebefordra några uppdrag som alla innefattas i en bra balans mellan gammalt och nytt, tradition och förnyelse. Tänk på att vårda palatset, en av Stockholms mest kända byggnader, att värna vårt historiska arv och att låta fler få del av vår stora kunskapskälla i berättelsen om Sverige. På så sätt framstår vi som långsiktiga, engagerade och kunniga.

Tack för att jag fick möjligheten att uppleva sex fantastiskt intressanta, stimulerande och roliga år på Riddarhuset! Tacksamheten riktar sig till ättemedlemmar, direktionsledamöter och all personal.

Nu väntar pension!

Carl-Gustaf Åkerhielm af Margrethelund

FOTO: HÅKAN LIND.

Granhammar och den rålambska stiftelsen

PÅ RIDDARHUSET FINNS flera målningar som tidigare hängt på Granhammars herrgård strax norr om Stockholm. En gång i tiden tillhörde både gården och målningarna släkten Rålamb. I dag ligger Granhammars herrgård som ett spökslott innanför militärt område vid Svea Livgarde i Kungängen. Rummen står orörda och tomma i en törnrosasömn. Hur blev det så?

Gårdens historia tar sin början i medeltiden då Granhammar var en by och tillhörde Uppsala domkyrka. På 1400-talet övergick marken i privat ägo och försågs med en sätesgård och bland de tidigast nämnda ägarna finns ätterna Örnflycht och Rosencrantz. Marken var uppdelad i flera ägor varav en del uppköptes på 1660-talet av riksrådet friherre Gustaf Soop. År 1669 pantsatte en av ättlingarna Rosencrantz den andra delen av Granhammar till Soop som fem år senare blev hela godsets rättmätige ägare. Soop kunde med Granhammar elegant skriva sig till sammanlagt elva gods, men hans tillgångar kom att minska drastiskt efter reduktionen. Sonen Mattias Soop ärvde Granhammar, inklusive faderns skulder till staten, och tvingades 1684 att för andra gången på kort tid pantsätta egendomen och fick sedan aldrig råd att inlösa panten. Granhammar såldes 1690 på offentlig auktion där vinnande bud gavs av riksrådet greve Axel Wachtmeister af Mälsåker, för övrigt gift med en syster till Mattias Soop.

KVINNORNA FÖR ÄGANDET VIDARE

Axel Wachtmeister avled 1699 och änkan Anna Maria, född Soop, drabbades av den stora olyckan att huvudbyggnaden på Granhammar brann ned på 1710-talet. Inget kom att göras åt saken förrän dottern Eleonora Wachtmeister ärvde Granhammar och med sitt giftermål förde in godset i den grevliga

släkten von Fersen. Då uppfördes som ett första steg två nya flygelbyggnader av trä som fick tjäna som bostad tillsvidare.

Granhammar vandrade sedan över via gifte till en ny familj när dottern Anna Sofia von Fersen äktade friherre Jakob Albrecht

Porträtt av Anders Sigfrid Rålamb iförd dräkt som riddare av Karl XIII:s orden, i vilken han blev invald 1811, samma år som orden bildades. Målning av Fredric Westin 1830. Ätten Rålamb utslocknade på svärdssidan 1978.

FOTO: DICK NORBERG.

von Lantingshausen. Kort tid därefter återfick Granhammar äntligen sin huvudbyggnad som kom att uppföras omkring 1750 efter ritningar av ingen mindre än slottsarkitekten Carl Hårleman. Att Hårleman tog sig tid med en privat herrgård hör till ovanligheterna, men en förklaring är att von Lantingshausen var personlig vän till Hårleman. Resultatet blev en utsökt herrgårdsbyggnad i två våningar i franskinspirerad rokoko. Hårleman var så pass nöjd att han lät Jean Eric Rehn gravera gårdens planritning för publicering som ett typexempel på en medelstor herrgård. Även parken nyanlades med Hårlemans hjälp men inte många spår finns kvar av den i dag. År 1752 stod förmodligen herrgården klar eftersom detta årtal inklusive von Lantingshausens vapen återges på kakelugnen i stora salen. På det personliga planet var det dramatiska år. År 1751 hade Anna Sofia tragiskt nog dött i barnsäng och 1753 avled Carl Hårleman hastigt. Tyngd av sorg tog Jakob Albrecht von Lantingshausen avsked ur armén och ägnade sig åt jordbruket på Granhammar under några år.

Granhammars herrgård är i dag till det yttre i gott skick. I den ursprungliga planen av Carl Hårleman hade herrgården två våningar som senare adderades med en tredje våning till nuvarande utseende åren 1801–1804 av arkitekt G. A. Pfeffer.

FOTO: FREDRIK STYRFÄLT.

Alldeles i början av 1800-talet var det sonen, nyss upphöjd till greve, Albrekt von Lantingshausen som byggde på huset med en tredje gästrumsvåning, vilket skedde på många herrgårdar vid den tiden. Takbjälkarna nummerades, plockades ner och återanvändes sedan ovanpå den nya våningen. Även om taket behöll sin ursprungliga form ändrades i och med detta Hårlemans vackra originalproportioner. Flyglarna hade blivit fallfärdiga och revs nu när alla ändå rymdes i den påbyggda herrgården.

RÅLAMB SISTE ADLIGE ÄGARE

Den siste von Lantingshausen att bo på Granhammar var greve Erik Albrekt som

dog ogift 1856. Arvet gick då till systersonen friherre Erik Axel Rålamb som förde ännu en gammal anrik adelssläkt till ägarelängden. Granhammar var vid denna tid i gott skick och Erik Axel började föra mängder med släktföremål till gården. Där hamnade samlingar av konst och porträtt, vapen, böcker och kuriosa ihopsamlade av tidigare generationer Rålamb. Efter att ha förlorat sin första hustru gifte Erik Axel om sig med sin broders änka, tillika sin kusin Sofia Rålamb, förmodligen som ett sätt att undvika splittring av släktens egendom. Några barn blev det dock inte kusinerna emellan, däremot tio barn i Erik Axels första äktenskap med Ottilia Adelborg. Erik Axel dog 1908 och äldste sonen Sigfrid Rålamb och hans hustru Elisabeth von Haartman, av finsk adel, fick överta Granhammar.

Med depressionen i början på 1930-talet hopade sig orosmolnen. Som en följd av Krügerkraschen och egna ekonomiska transaktioner tvingades Sigfrid Rålamb år 1933 att sälja Granhammar på exekutiv auktion, andra auktionen i gårdens historia. En

rädsla fanns tidigt att släktens samlingar och klenoder skulle splittras vind för väg. Redan i slutet av 1800-talet hade delar av det omfattande rålambska biblioteket, böcker och handskrifter, skänkts till Kungliga biblioteket. Däribland fanns exempelvis Claes Rålamb's dagbok från hans tid som sändebud i Konstantinopel 1657–1658. Det bibliotek på cirka 6 000 volymer som ändå fanns kvar på Granhammar såldes visserligen på auktion, men andra föremål ville Sigfrid Rålamb hålla samlade för framtiden. När Sigfrid dog 1936 innehöll hans testamente direktiv om hur föremålen från Granhammar skulle ingå i en stiftelse benämnd »Stiftelsen för bevarande och sammanhållande för all framtid av rålambska porträtten med flera släktföremål». Stiftelsen bildades 1937 och ska enligt stadgarna förvaltas av Ridderhusdirektionen. Stiftelsens samling består av arkivalier, tavlor och kuriosas med koppling till familjen Rålamb.

Vissa föremål fick nyttjas av ett antal

namngivna personer i stadgarna, varför de flesta av porträtten var placerade hos Rålamb's ättlingar fram till 1966 då de överfördes till Ridderhuset. Många av porträtten pryder numera väggarna i Ridderhusets sällskapsvåning, bland andra det kända porträttet av Claes Rålamb utfört av Ehrenstrahl. Arkivalierna deponerades däremot på Riksarkivet, med undantag av Rålamb's och von Lantingshausens friherrebrev som förvaras på Ridderhuset. De 15 turkiska tavlorna från 1650-talet med motiv från Claes Rålamb's tid i Konstantinopel deponerades på Nordiska museet där flertalet i dag är upphängda i ett trapphus. Deponerad hos Svea Livgarde är målningen *Fyrspannet på Granhammar* utförd av Erik E:son Rålamb, men övriga

Granhammar omkring år 1810, oljemålning av friherre C. S. Bennet. Området där herrgården ingår är i dag delvis avspärrat och förvaltas av Fortifikationsverket som en del av Svea Livgarde.

FOTO: DICK NORBERG.

föremål förvaras i dag på Ridderhuset enligt stiftelsens stadgar. Där ingår till exempel en stor målning skänkt 1673 av Stockholms Borgerskap till Claes Rålamb då han tillträdde som ståthållare för Stockholm. Den föreställer en »brevvägg» eller vad vi i dag kallar en anslagstavla med brev, anteckningar, pennor och andra föremål uppsatta bakom spända band på en vägg. Allt är realistiskt avmålade av den flamländske konstnären Cornelis Gijsbrechts. Till den rålambska samlingen hör även en mängd kuriosas, varav enstaka delar tyvärr försvunnit, däribland Axel Oxenstiernas fickur.

NYA TIDER, OVISS FRAMTID

Ny ägare till Granhammar efter Rålamb blev grosshandlare Robert Nathanson. Han bodde aldrig på Granhammar vilket däremot sonen Walter Nathanson med sin familj valde att göra och han blev därmed den siste private ägaren. På 1960-talet letade

På ett foto daterat 1904 från en av salongerna på Granhammar ses några porträtt som i dag är placerade på Riddarhuset och som ingår i den rålambska stiftelsen.

HSB efter mark för att bygga en ny förort till det växande Stockholm. Markerna kring Granhammar låg lämpligt till och 1962 sålde familjen Nathanson egendomen till HSB.

Samtidigt sökte Svea Livgarde efter mark nära Stockholm för att skapa ett nytt stort övningsområde. Enligt statlig princip tvångs-inlöstes därför 1964 större delen av Västra Ryds socken, där Granhammar ingår, för att skapa nya militära övnings- och skjutfält. Marken avspärrades och nya byggnader uppfördes runtom den gamla herrgården. Hundratals torp, uthus och även några herr-

Stora salen på Granhammar i dag. För att rymma den stora rålambska boksamlingen lät Sigfrid Rålamb sätta upp hyllor även i salen. Ovanför hyllorna var tidigare de »turkiska tav-lorna» placerade. Kakelugnen är daterad 1752 och försedd med von Lantingshausens vapen och val-språk »Ingens träl, ingens tyrann». Ätten von Lantingshausen är numera utdöd.

FOTO: ANDERS LUNDGREN.

gårdar revs eftersom de kom att ligga på övningsområdet. Rivningslov begärdes och beviljades år 1980 även för den gamla herrgårdsbyggnaden på Granhammar. En renovering konstaterades bli för dyrbar och någon lämplig funktion för huset hade man inte heller kommit på.

Nu började emellertid oppositionen växa fram och både den lokala hembygdsföreningen och Riksantikvarieämbetet höjde sina röster mot rivningen. Efter många turor inklusive namninsamlingar kunde rivningslovet hävas och Granhammar förklarades i stället för byggnadsminne år 1994. En behövlig renovering av herrgården påbörjades av Fortifikationsverket 2006. Fasader, trapphus och tak har renoverats och förberedelser gjorts för att ansluta vatten, avlopp och fjärrvärme. Men därvid har det stannat och ännu står Granhammar tomt och öde och minns sina glansfulla dagar. En del av minnena från Granhammar kan i dag ses på Riddarhuset. ☞

Fredrik Styrfält, riddarhusintendent med fil.kand. i konst- och arkitekturhistoria

Minnesatleten

Jonas von Essen har världens bästa minne

I ANTIKENS GREKLAND framträdde rap-soder som var särskilt tränade minnesatleter. De kunde återge hela epos utantill och utvecklade versmått som minneshjälp. Vid antika och medeltida lärosäten undervisades i minnets konst. Sedan år 1991 hålls VM i minne och tvåfaldig världsmästare är Jonas von Essen, 24 år gammal.

Jonas von Essen har utvecklat världens bästa minne. Han har också tävlat i poetry slam och ägnat sig åt amatörteater, men konstaterar att det inte har något med minnestekniker att göra.

– Att memorera dikter såsom att memo-

rera siffror, spelkort eller faktakunskaper skulle bli stelt. Men det finns likheter. Systemet går ut på att jag drömmer något, hjärnan spårar ur, logiken försvinner och allt görs till bilder. Metoden fungerar eftersom alla kan minnas bilder, för människan kom de långt före ordens inträde och sfären i hjärnan som minns bilder är större än hjärnans andra sfärer.

Sedan ungdomen har Jonas von Essen älskat berg- och dalbanor och fallskärmshoppning. Intresset för minneskonst väcktes i gymnasiet. I ett framtida fallskärmshopp vill han memorera en kortlek i luften. FOTO: MATTHEW LLOYD.

Jonas växte upp i Skövde, där hans familj fortfarande bor kvar. Hans pappa kom från Stockholm, flyttade till Skövde och fick jobb på en bank. Adelskap talades det sällan om i hemmet.

– Min farmor och farfar talar ibland om äldre släktingar. Men pappa tyckte att detta med adelskap var ointressant.

Hans mamma, syskon och flickvän är numera alltid med på tävlingsresorna, som hålls runt om i världen.

– Pappa gick bort för några år sedan, annars hade han också följt med.

FRÅN KINA TILL LISEBERG PÅ EN SEKUND

De senaste världsmästerskapen i minne hölls i november förra året i staden Haikou, belägen på en ö i södra Kina. Efter segern i London ett år tidigare kom von Essen dit som regerande världsmästare och lämnade med en ny guldmedalj. I två angränsande salar på ett hotell tävlade tvåhundra personer. Överallt i taket hängde lyktor. Viktigast i en minnes tävling är att det är tyst eftersom tävlingen är extremt koncentrationskrävande. När en lång rad av siffror omedelbart ska memoreras och återges kan en hostning eller ett kameraklick störa då tanken går till ljudet, om än för en sekund.

– Därför undviker jag slamrande dörrar, tickande klockor och fönster där fåglar kan flyga förbi. Men när maskotarna är på plats, tävlingen börjat och siffrorna radas upp, är jag ändå lugn för jag är inte längre kvar i rummet, jag dagdrömmer och försvinner från situationen, i fantasin är jag på Liseberg eller i ett hus i Kalifornien.

KONSTEN ATT MINNAS

Minnena sätter han nämligen in i ett omslutande skal, ett mentalt hus som han väl känner och kan promenera runt i obehindrat. I huset placerar han in personer, djur och föremål som var och en på förhand är identifierade med siffran han ska komma ihåg. Om Jonas von Essen hade valt Riddarhuset som skal och hans uppgift var att minnas siffrorna 44, 28, 11 och 24, skulle han i trapphuset sätta in en levande bil, i den högra trappan en supernova, i Riddarhussalen en flygmyra och vid lantmarskalkstolen stanna vid sin egen kusin. Var och en av dessa ting motsvarar de nämnda siffrorna och Jonas kan när som helst göra om vandringen och återse dem i rätt ordning.

Jonas kan dock memorera betydligt många fler siffror. Vid minnes-SM 2014 satte han världsrekordet när han omedelbart kunde rada upp 380 siffror, vilka dessförinnan hade blivit upplästa för honom med en sekund mellan varje siffra.

En annan tävlingsgren går ut på att minnas och därefter återge slumpmässiga ord eller namn. Då omvandlar han det han hört till rebusar, där »Anckarstierna» blir ett ankare med en sjöstjärna som klamrar sig fast. Om allt ändå blir tillkrånglat kan en välbekant ramsa hjälpa: »Var ordet något på »A», något på »B» ...?».

Är minnestävling en sport? Ja, säger von Essen, det är en sport, men ingen idrott.

Skytte är också en sport och i skytte använder man mest ögat, precis som på minnes tävlingarna. Det handlar om strategi, att pressa sig till det yttersta.

Men varför är just han världens bästa på att memorera, när mongoliska underbarn sätter sig i träning hela livet för att bemästra konsten?

– Fantasi! Det lekfulla får minnena att fastna, och de tävlingsgrenar som kräver mest fantasi är motståndarna sämst på.

Kärnan i allt är alltså humor. En komisk touch gör det lättare att minnas bilder och det han vill komma ihåg gör han till bilder.

VEGAN OCH LÄRARSTUDENT

Det är också livsglädje, humor och vänlighet som lätt förknippas med Jonas. Han lyfter gärna fram sin veganism som kommer av en etisk övertygelse om djurs rättigheter och han drömmer om att bli en fenomenal lärare.

Målet numera är att lära ut minnestekniker. Att visa att det inte är så svårt att minnas. Särskilt viktigt för honom är att nå ut till skolelever och han har tagit uppehåll från sina egna lärarstudier i matematik och historia för att föreläsa om minneskonst. Minnesteknikerna har stimulerat hans vilja att själv lära sig. Han går tillbaka till sina gamla skolböcker och memorerar tyska glossor och världens alla länder. Ett annat projekt är att lära sig en viktig händelse för varje år under de senaste tusen åren, för att kunna överblicka världshistorien.

– Minnena kan ligga några dagar i korttidsminnet, men jag följer ett repetitionsmönster för att behålla dem i långtidsminnet. Efter en repetition stannar de kvar där.

Vad bör man minnas?

– Viktigast är att minnas sitt eget liv, men där hjälper inte alltid minnesteknikerna eftersom vardagen inte memoreras på det sättet. Men det är roligt att känna till fakta. Ju mer man vet, desto mer öppnas en ny dimension.

Minnsteknikerna har fått kritik för att de inte ger kunskap utan en massa rabbel-fakta, säger von Essen och medger att det rent faktamässiga kan bli torrt. Men det går inte att få kunskap utan fakta. I minnestekniken ligger inte kunskapen, men det är en genväg till den. Man får först detaljerna.

– I skoldebatten ser jag att faktakunskap underskattas. Det är lätt att säga att det viktigaste är förståelse och kreativitet. Numera tycker jag att det är två sidor av samma mynt. Det vore tråkigt om det blir fullt att lära sig saker utantill.

KÄND OCH IGENKÄND

Nu är Jonas von Essen omskriven i tidningar från jordens alla hörn och han har deltagit i tv-program och dokumentärfilmer. I januari i år tillbringade han två veckor i Australien där han medverkade i en reklaminspelning för biltillverkaren Nissan. Producenterna hade fått upp ögonen för honom när han blev världsmästare och gav honom i uppgift att rabbla en ny bilmodells alla detaljer och extrafunktioner, samtidigt som han sladdade i komplicerade körbanor med en stuntförare bakom ratten.

Han har också blivit förväxlad med Magnus Carlsen, den jämgamle schackvärldsmästaren. På en restaurang i Göteborg kom ett okänt par fram till honom och ställde en massa frågor om schack och ville bjuda honom på notan.

– De hade nog hört en bordsgranne tala om den unge världsmästaren. När jag förklarade att jag inte är den de trodde, låtsades de om som ingenting och ville ändå betala.

Slutligen ett tips: om ni träffar Jonas von Essen, utmana honom inte på Trivial Pursuit – han har redan memorerat alla frågor och svar. ♣

Oscar Langenskiöld, riddarhusamanuens

SVENSKA MINNESFÖRBUNDET

Alla är välkomna att tävla i minne! De flesta tävlande föddes med vanliga (ofta rätt dåliga) minnen, men har därefter kommit över en bok om minnesteknik och börjat träna. SM anordnas av Svenska Minnesförbundet.

VON ESSEN

Friherrliga ätten von Essen har lämpligt nog en uggla som hjärtsköld, vishetens symbol. Ättens rötter är från Estland, men sonen till den äldste kände stamfadern erhöll svenskt adelskap år 1643. Två av dennes barnbarn upphöjdes i friherrlig värdighet och dagens ättemedlemmar härstammar från landshövdingen och generalmajoren Reinhold Wilhelm von Essen. En senare ättemedlem upphöjdes till grevlig värdighet 1809, men den ätten utslöcknade år 1997.

Heraldica Varia

PÅ RIDDARHUSETS GENEALOGISKA avdelning är vi mycket tacksamma för förtroendet att få förvara sköldebrev som deposition eller som donation. Det senaste halvåret har flera donationer tillkommit vilket är extra glädjande. Bland annat har tre tidigare deponenter valt att omvandla sina existerande depositioner till donationer.

DONATIONER

En donation innebär att Riddarhuset får föremålet som gåva. Det löser en gång för alla problem vad gäller till exempel bodelning och säkrande av föremålets förvaringsmiljö.

BJÖRKENSTAM

Huvudmannen herr Knut Björkenstam, Stockholm, har låtit omvandla det sedan 2001 på Riddarhuset deponerade sköldebrevet i original för adliga ätten Björkenstam nr 2269 till donation.

Häradshövdingen i Torstuna, Simtuna, Över- och Yttertjurbo samt Våla härader i Västmanland, lagmannen Sven Björkman (1763–1851), adlades med namnet Björkenstam enligt § 37 1809 års regeringsform, innebärande att endast huvudmannen innehar adlig värdighet. Detta skedde den 11 maj 1818 på Stockholms slott av Karl XIV Johan. Ätten introducerades den 12 juni 1819 under nr 2269.

Vapnet är talande med en grönskande björk i ett fält av silver. Vattenpasset (lodbrådan) i det övre fältet är ett rättvisettribut som lämpar sig väl för en lagman.

ADLIGA ÄTTEN CELSING

Huvudmannen herr Lars Celsing, Lidingö, har låtit omvandla det sedan 2001 på Riddarhuset deponerade sköldebrevet i original för adliga ätten Celsing nr 1560 C till donation.

Justitiarien vid amiralitetet i Karlskrona, sedermera statssekreteraren och hovkanslern, Gustaf Celsing den äldre (1679–1743), adlades med bibehållet namn den 1 september 1718 i Strömstad av Karl XII. Sköldebrevet utfärdades först den 23 mars 1719 i palatset i Stockholm av Ulrika Eleonora. Ätten introducerades 1719 under nr 1560, nuvarande nr 1560 C.

Adliga ätten Björkenstam nr 2269.

Adliga ätten Celsing nr 1560 C.

De tre musslorna i silver i vapenskölden kan symbolisera tystlåtenhet. Celsing hade tjänstgjort som kommissionssekreterare i Konstantinopel under Karl XII:s vistelse i Turkiet och eventuellt kan diplomatens diskretion här åsyftas.

FRIHERRLIGA ÄTTEN CELSING

Syskonen von Celsing: fru Anna-Sophia von Celsing, Eskilstuna, herr Peter von Celsing, Eskilstuna, herr Klas von Celsing, Skånör och herr Otto von Celsing, London, har donerat en vacker samling handlingar tidigare hemmahörande på Biby fideikommiss. Föremålen omfattar friherrebrevet i original för utdöda friherrliga ätten Celsing nr 298, två vapenskisser för samma ätt varav en approberad av Gustav III samt *Envojen och Commendeuren Ulric Celsings Fideikommiss Testamente* och en avskrift av *Celsingska Fidei Commissariens Arfsförening*.

Gustav Celsing den äldres son, presidenten i kommerskollegium Gustaf Celsing den yngre (1723–1789), upphöjdes i friherrlig värdighet den 27 december 1778 på Stockholms slott av Gustav III. Ätten introducerades den 17 februari 1779 under nr 298. Gustaf Celsing slöt själv sin friherrliga ätt den 30 januari 1789.

Det friherrliga vapnet har den adliga ätten Celsing vapen som hjärtsköld. I det kvadrerade vapnets första fält syftar mercuristaven, som är ett köpmannaattribut, på Celsing position i kommerskollegium. I det andra fältet anspelar den svenska kungliga kronan och den turkiska kejsarliga turbanen med de tre biljetterna mellan dem på Celsing diplomatiska insatser som svensk envoyé vid ottomanska porten i Turkiet. En karriär som liknade faderns. Det tredje fältet är adliga ätten Wallraves nr 1767 vapen vilken Celsing moder Anna Helena Wallrave (1703–1742) tillhörde. Olivkvistarna i det fjärde fältet är troligen fredsattribut alluderande på Celsing diplomatiska gärningar. Även de två sköldhållarna, som i blasoneringen beskrivs som *Turckiske Introduceurer i deras Ceremonie dräkt*, syftar på Celsing tjänst i Turkiet.

Av de två vapenritningarna är den av Gustav III approberade identisk med den friherrliga vapnet. Den andra ritningen är mycket intressant då den inte är kvadrerad med olika tillägg och har andra hjälmprydnader. Det är fullt möjligt att båda förslagen har förevisats majestätet som då godkänt den mera detaljerade av dem.

Icke approberad vapenskiss friherrliga ätten Celsing nr 298.

ODELSTIERNA

Fru Marianne Odelstierna, Stockholm, har låtit omvandla det sedan 2005 på Riddarhuset deponerade sköldebrevet i original för adliga ätten Odelstierna nr 1362 till donation.

Kemisten, läkaren och mineralogen tillika assessorn i bergskollegium Erich Odhelius (1661–1704), adlades med namnet Odelstierna den 4 maj 1698 i palatset i Stockholm av Karl XII. Ätten introducerades den 21 mars 1699 under nr 1362.

I vapenskölden är det eldsprutande berget ett bergsmannaattribut syftande på Erich Odelstiernas kunskaper i mineralogi. Han hade på bekostnad av Karl XI genomfört omfattande studieresor för att inhämta kunskap och då besökt de flesta europeiska länderna. Möjligen kan den gyllene solen i högra fältet syfta på besök i Persien och det gyllene korset i vänstra fältet på besök i de venetianska staterna.

Adliga ätten Odelstierna nr 1362.

Friherrliga ätten Celsing nr 298.

Grevliga ätten von Seth nr 88.

VON SETH

Huvudmannen greve Thomas von Seth, Lidingö, har donerat friherrebrevet i original för utdöda friherrliga ätten von Seth nr 221 samt grevbrevet i original för grevliga ätten von Seth nr 88. Föremålen har tidigare varit deponerade på Jönköpings läns museum.

Riksrådet Gabriel von Seth (1690–1774) upphöjdes i friherrlig värdighet den 12 december 1747 på Stockholms slott av Fredrik I. Ätten introducerades den 8 juni 1752 under nr 221. Han upphöjdes vidare i grevlig värdighet den 16 augusti 1762 på Stockholms slott av Adolf Fredrik. Den grevliga ätten introducerades den 18 september 1766 under nr 88, varvid den friherrliga ätten utgick.

Friherrebrevet är speciellt då det saknar illustration av vapnet. Blasoneringen är dock

komplett och utrymme är lämnat för senare ifyllande av vapnet. Denna artikel illustreras därför med vapnet ur Klingspor-Stjernstedts vapenbok.

Det friherrliga vapnet har den adliga ätten von Seths vapen med en blå fisk som hjärtsköld. I det övre blå fältet återfinns en murkrona och en sjökrona som eventuellt kan anspela på hans verksamhet som riksråd. Det andra fältet med griphuvudet är adliga ätten Gripenstedts nr 1226 vapen. Gabriel von Seths första maka hette Gertrud Elisabeth Gripenstedt (1698–1742). I tredje fältet återfinns friherrliga ätten Lilliecreutz nr 215 vapen. Gabriel von Seths andra maka hette Anna Margareta Lilliecreutz (1696–1771). Det nedersta och fjärde fältet med korslagt svärd, roder och kanon syftar sannolikt på Gabriel von Seths tid som krigsråd.

Det grevliga vapnet är i princip identiskt med det friherrliga med tillägget att det översta fältet är belagt med en purpurfärgad riksrådshatt i en silverstolpe.

AF UHR

Syskonen af Uhr: fru Agneta Thermænius, Täby, fru Caroline af Uhr Granath, Uppsala och huvudmannen herr Jan af Uhr, Kirk Deighton, England, har donerat sköldebrevet i original för adliga ätten af Uhr nr 2152 samt en vapenskiss för samma ätt.

Slottsmurmästaren och direktören, sedermera överdirektören, Johan Sebastian Uhr (1748–1799), jämte brodern handelsmannen och konsulin i Marseille, Frankrike, Anders Uhr (1750–1819), liksom faderns halvbroder brukspatronen på Kungsgården i Ovan sjö socken David Uhr (1734–1818), adlades med namnet af Uhr den 28 april 1789 på Stockholms slott av Gustav III. Ätten introducerades den 7 november 1789 under nr 2152.

I vapnets första fält står Apollo(n) lutande sig på sin lyra. Apollo var konsternas och musikens gud. Här symboliserar han troligtvis Johan Sebastian af Uhrs delaktighet i uppförandet av det numera rivna operahuset i Stockholm. Det andra fältet innehåller en mercuristav, ett köpmannatribut, som troligen syftar på Anders af Uhrs sysselsättning som handelsman. Stångjärnshammaren och järntecknet i samma fält bör då avse David af Uhrs position som brukspatron. Då ätten hävdar schweiziskt ursprung med rötter i kantonen Zug, återfinns det schweiziska korset i det tredje fältet.

Friherrliga ätten von Seth nr 221.

Adliga ätten av Uhr nr 2152.

Adliga ätten Spaldencreutz nr 1986.

SIGILLSTAMP

Riddarhuskamrer herr Urban Wenster har donerat en sigillstamp med adliga ätten Dalmans nr 1718 vapen.

VAPENBOK

Makarna fru Ingrid Pählman Käck och herr Cent-Åke Käck, Sollentuna, har donerat ett exemplar i utmärkt skick av Carl Arvid Klingspors *Sveriges ridderskaps och adels vapenbok* från 1890.

DEPOSITIONER

En deposition innebär att äganderätten fullt ut kvarstår hos deponenten men att sköldebrevet kostnadsfritt förvaras i Riddarhusets arkiv.

SPALDENCREUTZ

Herr Ulf Skarin, Bromma, har deponerat sköldebrevet i original för utdöda adliga ätten Spaldencreutz nr 1986. Att sköldebrevet fanns bevarat var Riddarhuset obekant fram tills nu.

Auskultanten i bergskollegium och härads-hövdingen i Östergötland, Gustaf Spalding (1709–1778), adlades med namnet Spaldencreutz den 8 september 1756 i palatset i Stockholm av Adolf Fredrik. Ätten introducerades den 21 april 1774 under nr 1986. Ätten utslocknade på svärdsidan den 16 oktober 1848 och på spinnsidan den 25 september 1901.

Då ätten har skotskt ursprung är det svenska vapnet en variant av klanen Spalding of Ashintullys vapen. Lagerkransen och svärdet i hjälmprydnaden är hämtade från Gustaf Spaldencreutz hustrus, Altea Johanna Adelswärd (1723–1775), vapen.

DEPONERING OCH DONATION

Vi vill passa på att påminna om möjligheten att på ett tryggt och säkert sätt och utan kostnad kunna deponera eller donera sköldebrev i Riddarhusets arkiv. Ta gärna kontakt för närmare information, telefon 08-723 39 95, e-post goran.morner@riddarhuset.se.

Vi är också tacksamma för aktuella uppgifter om innehav av sköldebrev, i privat ägo eller på offentliga institutioner. ☞

Göran Mörner, riddarhusgenealog

FOTO: GÖRAN MÖRNER.

Nya riddarhuset.se

Riddarhusets nya webbplats lanseras den 1 juni

PÅ RIDDARHUSET PÅGÅR för närvarande ett stort kommunikationsprojekt, bland annat med uppdrag att skapa en ny webbplats. En stor utmaning har varit att fastställa vad Riddarhuset ska kommunicera, till vem och varför. Det kanske är lite raljerande att säga att Riddarhuset inte har haft något kommunikationsarbete på fyrahundra år men det har i alla fall saknats en strategi, vilken nu finns. Med denna som vägledning har den nya webbplatsen tagit form.

Projektledare för utvecklingen av den nya webbplatsen är från Riddarhusets sida Fredrik Söderhielm med hjälp av Louise Ribbing som webbredaktör. Även riddarhussekreteraren och kansliets tjänstemän är engagerade i arbetet liksom direktionen. Efter ett omfattande upphandlingsarbete inleddes i december 2014 ett samarbete med leverantören Webexpress.

Målet med den nya webbplatsen är flerfaldigt. Avsikten är att informera om och intressera läsaren för dagens verksamhet och Riddarhusets historia. Svar ska kunna ges på många av de återkommande frågor som ställs till kansliets tjänstemän. Förhoppningen är också att involvera användaren – i den grad det går utan att ha öppna forum på webbplatsen eller tillhörande sociala medier. Ett sätt att involvera är att göra palatset och dess samlingar tillgängliga även för dem som inte kan nå detta rent fysiskt.

Det ska vara tydligt att Riddarhuset är öppet för besökare och har aktiviteter för alla, oavsett om personen ifråga är ättemedlem eller inte. Genom undersökningar vet vi att många som bor i Stockholmsregionen känner till Riddarhuset som byggnad och har en positiv bild av det men att få vet vad som pågår innanför väggarna och att verksamheten delvis förknippas med slutna ordenssäll-

Riddarhusets nya webbplats lanseras i tre faser under 2015–2016 med start den 1 juni. Den kommer att fungera på dator, surfplatta och i mobiltelefon. Det är samma adress som tidigare: riddarhuset.se.

BILD: LARS WAHLIN MED MATERIAL FRÅN DESIGNBOLTS.COM.

skap. Men vi värnar ett historiskt arv som inte bara tillhör den svenska adeln utan som även utgör en stor del av Sveriges historia. Alla kan inte ta del av allt som rör institutionen Riddarhuset, men alla kan ta del av något. Vår vision är att vara en kunskapskälla i berättelsen om Sverige och den berättelsen tillhör alla som bor i vårt land – och även de som bor utanför Sveriges gränser. Därför vill vi dela med oss av vår kunskap inom våra särskilda gebit – vår genealogi, heraldik, historia och palatsets storslagenhet.

Utöver det faktiska innehållet på riddarhuset.se är ambitionen att få en webbplats som fungerar på olika tekniska plattformar – på dator, surfplatta och i mobiltelefon.

Arbetet med webbplatsen sker i tre faser. Vid relanseringen den 1 juni presenteras en grundstruktur som förutom helt ny design

och nytt innehåll bland annat bjuder på en ny, sökbar ätte- och vapendatabas. Under sommaren hoppas vi få in konstruktiva förslag och synpunkter på webbplatsen från ättemedlemmar och andra i vår omgivning. Vi fortsätter att utveckla innehållet, bland annat lanseras till hösten en inloggningsfunktion för anmälda deltagare i adelsmötet 2016. I fas tre som sker under 2016 hoppas vi kunna publicera mer ur samlingarna och presentera delar av sidan på fler språk.

En önskan är att du besöker den nya webbplatsen – nu eller senare under sommaren – och återkopplar till oss vad du tycker om och vad du tycker saknas eller kan ändras. Skicka e-post till louise.ribbing@riddarhuset.se. Vi uppskattar och värdesätter dina åsikter. ☞

Louise Ribbing, webbredaktör

Konungen är solen, sändebudet strålen

Om svenska diplomaters resor till Moskva under 1600-talet

SVERIGE OCH RYSSLAND var tidigt betydelsefulla aktörer för varandra. Den långa gemensamma gränsen gick från Ladoga till Vita havet i norr. Kampen om den eftertraktade »sjökanten», det vill säga de baltiska hamnarna vid Östersjön, ledde till regelrätta krig under 1500-talets andra hälft. Freden i Stolbova 1617 var en framgång för svenskarna. Den försäkrade Sverige om hela sjökanten och Ladoga blev den bäck över vilken Gustav II Adolf ansåg att det skulle »bliva Ryssen härefter svårt ... att hoppa eller springa». Man fick tullinkomster från det nyanlagda Nyen och de baltiska städerna, och Ryssland kände sig instängd och utsatt för svensk expansionspolitik.

Diplomatiska förbindelser förekom men permanenta ambassader fanns ännu inte. För viktiga frågor, som krig och fred, och för konfirmerande av tidigare avtal måste vid ett tronskifte skickas beskickningar av högsta rang, så kallade stora ambassader, ledda av en *caput legationis*, förste ambassadör, assisterad av ytterligare två ambassadörer. Ambassadören representerade kungen själv i hela hans storhet och glans. Han var kungens tjänare, hans ögon, öron och röst. Det var av största vikt att han blev mött och hälsad på tillbörligt sätt var än han visade sig.

Sex stora ambassader sändes från Stockholm till Moskva mellan 1647 och 1699. Som gåva medfördes praktföremål av förgyllt silver, inalles cirka 350 föremål med en vikt av 600 kilo. Ännu finns nästan 200 av dessa magnifika föremål kvar i Kreml, ett fåtal finns i svenska museer.

Gåvans värde, beräknad främst med utgångspunkt från föremålens vikt, speglade dess diplomatiska betydelse. Som gengåva fick man med sig hem eftertraktade värmande sobelskinn en och en halv gång silvrets värde, flest och finast till kungen. Silvergåvorna gav signaler om tsarens makt

Palmquists mest kända bild där ambassadör Gustaf Oxenstierna bugar djupt inför tsar Aleksey Michajlovitj med den pälsbrämde tsarkronan på huvudet. Ryndan, tsarens livvakt har vita silverbroderade rockar och höga loskinnsmössor, över bröstet korslagda guldkedjor och över axeln silverxor.

och sågs som en form av tribut från omgivande stater. Ända till våra dagar har de värdat som Rysslands historiska klenoder.

Drottning Kristinas ambassad 1647 och de fem efterföljande hade samma syfte: att bevara freden mellan länderna. Drottningens gåvor var storslagna och elegant symboliska och de fördes till Ryssland och överlämnades av ambassadören friherre Erik Gyllenstierna av Ulaborg (1602–1657) vid en högtidlig audiens i Kreml. Gyllenstierna var kammarherre hos Gustav II Adolf och blev lantmarskalk vid två tillfällen. Han var landshövding i Viborgs, Nyslotts och Kymmenegårds län, och guvernör över Ingermanland och Kexholms län. Han deltog redan 1634 i en beskickning till Moskva. Att välja ambassadörer med erfarenhet från den östra rikshalvan borgade för en

användbar förtrogenhet med ryska seder och bruk. Friherre Hans Wrangel av Ludenhof (1588–1667), som för övrigt var fältmarskalcken Herman Wrangels bror, och Lars Cantersten (1615–1658) utsågs till andra och tredje ambassadör.

De 157 deltagarna reste i juni med båt över Östersjön. En månad senare passerade man den ryska gränsen. Nu började eviga rangstrider. De svenska sändebuden ville inte beblanda sig med den ryska eskorten som enligt svenskarna borde rida i täten före delegaterna. Svenskarna medförde egna karosser för intågen i städerna längs vägen. Man ville inte hamna i underläge vid upp- och avsittning av hästarna. Först upp och sist ner var det som gällde. Likaså noterades vem som först tog »af sin myssa». Tre veckor tog färden till Moskva, där man väntade ända till den 2 september på audiens. Ceremonierna var högtidliga och praktfulla. Tsar Aleksey Michajlovitj Romanov (1629–1676) satt stäl på sin tron i Fasettpalatset och svenskarna fick behålla hatten på men fick stanna på avstånd. Tsaren tog emot drottningens brev »uti ett hörn som niuggast»,

Sobelskinn sammanfogade i s.k. timmer om 40 skinn var den vanliga och synnerligen eftertraktade gengåvan till gästande ambassadörer. Kungen fick de vackraste svarta skinnen med fina svansar. Värdet beräknades ofta till en och en halv gång värdet av silvergåvan. Tyskt träsnitt från 1576.

FOTO: GERMANISCHES NATIONALMUSEUM, NÜRNBERG.

sekreteraren kastade det i ett fönster. Allt noterades. Gåvorna bars fram och förbi tsaren. Därefter bjöds svenskarna på mat men i sitt eget logi och man noterade att duken var snålt tilltagen och silvret oputsat. Efter tröga förhandlingar med magert resultat kunde man bege sig hemåt i slutet av november.

Karl X Gustavs ambassad 1655–1658 leddes av riksrådet friherre Gustaf Bielke (1618–1661). Vid hans sida stod generalmajoren och lantrådet i Estland Alexander von Essen (1594–1664) och den skicklige förhandlaren Philip von Krusenstiern (1597–1676). Karl X Gustav inledde samtidigt en ockupation av Polen. Ambassaden fick därför ett dramatisk förlopp och legaterna hölls i husarrest i Moskva i två år. Freden i Kardis 1661 ändade dispyterna. Bielke avled 1661, försvagad av sina umbäranden i Ryssland. von Essen förloade både hustru, son och dotter och hans gods i Estland och Livland plundrades under hans frånvaro. von Krusenstiern slutade som ståthållare i Narva. Under fången-

skapen skrev han en dagbok som inleds med följande ord: »Att bruka våld mot sändebud är i varje religion inte bara högst orättfärdigt utan även skamligt.»

Kardisfreden bekräftades av förmyndarregeringens ambassad 1662. Den leddes av friherre Bengt Horn av Åminne (1623–1678) fältmarskalk och guvernör över Estland.

Karl XI sände två ambassader till Moskva. Ambassaden 1674 leddes av Gustav Oxenstierna av Korsholm och Wasa (1626–1693), lantmarskalk 1672 samt generalguvernör i Estland, Livland och Ingermanland. Den intressantaste deltagaren var emellertid Erik Palmquist vars *Någre vid Sidste Kongl. Ambassaden Till Tzaren gjorde Observationer öfver Ryssland, des Vägar, Pass med Fästningar och Gräntzer Sammandragne Anno 1674* är en tecknad skildring av ambassadens färd mot Moskva. Palmquist dokumenterar allt av intresse efter vägen. Arbetet är internationellt välkänt och hans livfulla och ofta häpnadsväckande bilder ofta publicerade.

Ambassaden 1684 leddes av friherre Conrad Gyllenstierna (1638–1684), son till Erik och även han landshövding i Viborg och Nyslotts län. Ambassadens ärende var tronskiftet i Ryssland där Ivan och hans halvbror Peter, den blivande Peter den store, nu delade på tsarvärdigheten.

Språkforskaren Johan Gabriel Sparwenfeld (1655–1727) var Gyllenstiernas högra hand och har i sin detaljerade dagbok skildrat resan som gick i slädar över isen på Ålandshav; 221 slädar vilka krävde 650 hästar vid varje hästbyte.

Mest känd är Karl XII:s ambassad 1699 under friherre Johan Bergenhielms (1629–1704) ledning. Bergenhielm var historiker, hovkansler och specialiserad på ryska ärenden inom utrikeskansliet. Denna gång gick färden med släde hela vägen runt Bottniska viken. Gåvorna var förnämliga. Tolv förgyllda bägare med lock inleder den digra gåvolistan. Ambassadens resultat blev däremot intet. Redan innan ambassadföljet återvänt till Stockholm hade Peter den store tillsammans med Danmark och Polen-Sachsen inlett ett anfallskrig mot Sverige. Östersjökanalen kom i ryska händer, S:t Petersburg anlades där Nyen tidigare låg och inga stora ambassader lastade med silvergåvor skulle mer färdas den långa vägen till Moskva. ☞

Susann Silfverstolpe, medförfattare till boken Silvergåvor från Sveriges regenter till Rysslands tsarer under 1600-talet (Atlantis förlag). Boken belönades med Stora fackbokspriset 2014.

Adel och äktenskap

Oföränderliga drömmar om äkta kärlek

I MARS 1788 väckte en förlovning uppståndelse vid det svenska hovet. Den blott sextonåriga Charlotta Eleonora De Geer, dotter till den rike friherren Charles De Geer som var en av riddarhusoppositionens ledande män, hade förlovats med kungagunstlingen, hovstallmästaren och friherren sedermera greven Hans Henrik von Essen. Det hela hade gått snabbt, ena dagen begärde han flickans hand, och nästa dag »på kvällen kl. 8 såg han flickan för första gången och blef genast förlofvad», låter hertiginnan av Södermanland meddela i sin dagbok.

Genom giftermålet blev von Essen en förmoden man – och kungen hade fått en bundsförvant nära lierad med en av sina främsta kritiker. En på alla sätt lyckad allians kan tyckas. Men även om ett bröllop nästan alltid piggar upp, var det inte förlovingen i sig som var uppseendeväckande utan de många omständigheterna som omgav den. Det var allmänt känt att Charlotta Eleonora hade uppvakts intensivt av greve Adolf Ludvig Ribbing, men också att hennes far skulle ha sagt sig inte vilja gifta

bort dottern före tjugo års ålder, och att Ribbing därför bidade sin tid. Upprörd uppsökte Ribbing von Essen och anklagade denne för nesligt beteende. von Essen ska ha svarat att om det var så att fröken De Geer älskade Ribbing och lovat honom sin hand skulle han ridderligt dra sig tillbaka, men i motsatt fall ämnade han inte avstå henne. Ribbing fick medge att han inget sådant löfte fått, och det hela urartade till en duell som de båda undkom med blotta förskräckelsen. Men i dramat fanns inte bara en försmädd friare, även Hans Henrik von Essen hade en käresta. Hon hette Augusta von Fersen och var visserligen gift på annat håll, men hon och von Essen var ett etablérpar i hovkretsarna och hade levvt tillsammans i uppemot tio år.

Förlovingen mellan Charlotta Eleonora De Geer och Hans Henrik von Essen innehåller alla de faktorer vi brukar förknippa med äktenskapsbildning inom aristokratin förr: pengar, makt och börd. Det anknyter också till föreställningen att aristokratiska äktenskap i första hand var ekonomiska och sociala angelägenheter där personliga

känslor fick stå tillbaka. Men de som var med då, tycks inte ha uppfattat det hela som ett normalt förfarande – annars hade förlovingen inte väckt sådant uppseende.

I min avhandling *Kärlekens språk: adel, kärlek och äktenskap 1750–1900* har jag kunnat visa att den här typen av äktenskapsrangemang hörde till ovanligheterna. Många tycks förr ha haft samma drömmar som vi om att gifta sig av kärlek, och även om individen inte hade samma handlingsutrymme som i dag, respekterade föräldrarna oftast ungdomarnas val. Inte heller var det särskilt vanligt med så unga brudar som Charlotta Eleonora De Geer; tvärtom är tanken att kvinnor borde vara minst arton år när de gifte sig återkommande i de memoarer och dagböcker som jag har gått igenom.

Så varifrån kommer då föreställningen om att man gifte sig ung och att äktenskap förr sällan handlade om kärlek? Jag skulle vilja föreslå tre förklaringar. Den första är att det faktiskt förekom äktenskap utan kärlek. Normen att gifta sig var hård och det var snarast en nödvändighet att gifta sig. Människor förr träffade också mycket färre

Konversation på Drottningholm. Detalj ur målning av Pehr Hilleström d.ä. (1732–1816). NATIONALMUSEUM.

människor än vi gör i dag. Om en lämplig kandidat som kunde fördras dök upp, gällde det nog ofta att smida medan järnet var varmt. Inte sällan räknade man med att varmare känslor kunde växa fram efter hand.

Den andra är framtidstanken. Vi vill helt enkelt tänka oss att det var sämre förr. Den här tanken var särskilt stark under 1800-talet, när Sverige moderniserades i hög takt. En ny samhällsklass växte fram; medelklassen som till skillnad från adel och bönder grundade sitt kapital på pengar och inte på jord. Betoning på kärleksäktenskapet blev en del av klassformeringen, som gjorde det möjligt att distansera sig mot de förment pragmatiska bönderna och adeln. Detta understöddes av den i rask takt växande utgivningen av romaner, som inte sällan reproducerade tankegångarna om en amoralisk överklass, där släktens begär efter makt och rikedom fick gå före individens lycka.

Den tredje förklaringen ligger i själva kärleken. Att vi inte känner igen oss när vi läser om äktenskap i äldre tid, kan bero på att vi ser kärleken som en tidlös känsla. Men kanske bör vi i stället betrakta kärleken som en företeelse som är bunden till tid och rum, och därmed beroende av historiska och kulturella förhållanden. Den moderna kärleken brukar beskrivas som exklusiv, ömsesidig, intim, monogam och idealistisk. De som menar att kärleken har genomgått en sådan här transformation, placerar in förändringen som en del av moderniseringsprocessen; det vill säga som ett led i den sekularisering och individualisering som västvärlden antas ha genomgått under 1700- och 1800-talen. Det självförverkligande som moderna människor söker i kärleken, fann forna tiders människor i religionen.

I min forskning har jag studerat dagböcker, brev och memoarer och har kunnat konstatera att människor alltid tycks ha drömt om att gifta sig av kärlek. Likaså verkar man ha sett giftermål som kärleksmanifestationer. Men våra förfäder var tvungna att ta hänsyn till faktorer som vi inte behöver fundera på. Därför har individer ofta tvingats dagtinga med sina önskemål och foga sig efter en bister verklighet som inte alltid lät dem följa sina hjärtan. ☞

Brita Planck disputerade 2014 vid Institutionen för historiska studier, Göteborgs universitet. I januari 2015 tilldelades hon Per Nyströms vetenskapspris för doktorsavhandlingen Kärlekens språk: adel, kärlek och äktenskap 1750–1900.

SWEDENBORG
VAPENRINGEN

WWW.VAPENRINGEN.SE
 TEL 08-7164575

VAPENAUKTION!

Återkommande auktioner med teman som moderna och antika vapen, jakt- och fisketillbehör, accessoarer, konst och inredning med jaktlig anknytning.

Inlämning till nästa auktion pågår!

Kungsgatan 57B, Stockholm
 Tel 08-14 38 65
www.walterborg.se

**WALTER
BORG**
 JAKT &
FRITID

Bellman och adeln

Mångfaldens man firar 275 år

BELLMAN VAR I en och samma person: hovpoeten, visdiktaren, lyrikern, dramatiker, men även bankmannen, kanslisten i Tullverket, notarien i bondeståndet och så vidare. I sanning en person värd att studera närmare, inte minst i år då hans 275-årsjubileum firas.

Carl Michael Bellman föddes den 4 februari 1740. Hans föräldrar hade det gott ställt och umgicks frekvent i adelskretsar. De bodde i den Dauerska malmgården som låg vid Hornsgatan intill Maria kyrka. En av faddrarna vid Carl Michael Bellmans dop var rikets högste ämbetsman, riksrådet och kanslipresidenten greve Jan Gyllenberg.

Carl Michael Bellman hade en privilegierad barndom i malmgårdens barockträdgård och slapp närmare kontakt med Söders fattigdom och slummen i Gamla stan. Några år efter hans mors bortgång 1743 började familjen få det sämre. Bellman kunde dock ändå få privatundervisning redan vid åtta års ålder. Hans stora litterära och musikaliska begåvning upptäcktes tidigt och redan vid 17 års ålder kom den litterära debuten.

Bellman kom att bli en person som var van vid att umgås och uppträda i de mest skilda sammanhang, från Gustav III:s hov till välbärgade borgarhem i Stockholm. Hans umgänge med adliga personer kommer främst från de klubbar och ordnar som han var medlem i, bland annat Arla Coldinorden, Timmermansorden och Frimurarorden.

Bellman deltog också i vissa mer eller mindre familjära miljöer, till exempel i de Lissanderska och Palmstedska hemmen som underhållare och upptågsmakare. I dessa sammanhang skaffade han sig många adliga vänner. Faddrar vid Bellmans son Gustafs dop 1781 var exempelvis Charlotta Fredrica von Fersen och Fredrik Wilhelm Ridderstolpe. Friherre Fredrik Sparre berättar i sin dagbok 1774 om en litterär afton på slottet då Bellman presenterat sina texter:

*Bellman blandade galant högt och lågt, glädje och sorg i en omfattande repertoar med många bottnar, inte helt olikt hans eget liv.
Porträtt av Pehr Hilleström.*

»Han är Sveriges Vadé. Denne man föddes med den poetiska glöden. Ingenting kommer i närheten av den lätthet med vilken han skapar sina verser».

Han hade även en del kritiker. Till exempel kommenterade Axel von Fersen Bellmans utnämning som tillförordnad notarie i bondeståndet 1778: »Sekreteraren Schröderheim, listig och egenlyttig och Bellman, poet och gyckelmakare bland det lägsta folket, drinkare och allmänt missaktad, finge Konungens förtroende att styra bondeståndet».

Carl Michael Bellman kunde vara bitsk, även mot sina meningsfränder inom hatarna, som han sympatiserade med. Följande utdrag ur en nidvisa har inte som syfte att håna, utan mer att driva med vissa herrars luxuösa leverne:

*Isterhaka väldig buk
Stinner pung och lockperuk
Sammetsrock och präktig lycka
Spansker rör och gyllne krycka
Ståtligt, ståttigt, mina herrar, ståttigt.*

*Höra ängslan, suck och rop
Av en arm och nödställd hop-
Bön och tårar intet gälla,
När champagnekorkar smälla
Hurtigt, hurtigt, mina herrar, hurtigt.*

Första stycket avser Gustav Kierman (1702–1776), en av de största grosshandlarna på sin tid som för övrigt ligger begravnen i egen grav i Riddarholmskyrkan. Hans barn adlades för faderns förtjänster med namnet Kierrmansköld. Det andra stycket avser Anders Plomgren (1700–1766), även han grosshandlare som drev handel och sjöfart på Marseille i Frankrike och Ceutra i Afrika.

Senare i livet skrev Bellman om intagningen i Kungliga Vetenskapsakademien: »Wid samma tid blef jag tillika med då warande Amiral Nordenankar, under Præsidenten Rosenadlers' klubba, Ämneswen i k Wettenskaps Academien, ock efter den tidens 'sed, mottagen på Riddarhuset i Academien».

En händelse som Bellman bevistade var avtäckningen av statyn av Gustav Vasa på Riddarhuset den 23 juni 1774. Så här skrev han om händelsen:

*Gustafs bild i dag nu blottas
Till en prydnad för sin stam
Folket i förtjusning brottas
Hvem som först må träda fram
Och den hjälten offer bära
Med ett tacksamt hjärtelag
Som till sin och Sveriges ära
Skänkt en ättling af sitt slag*

*Henrik von Vegesack,
kulturansvarig på Riddarhuset*

Meddelanden från Riddarhuset

VERKSAMHET

Vårvinter betyder alltid arbete med bokslut och årsredovisningar samt revisorernas omfattande granskning av Riddarhusets verksamhet och alla stiftelser.

Direktionens rekryteringsgrupp har samtidigt varit mycket aktiv i att finna en ny riddarhussekreterare. I övrigt har den gångna vintern, förutom dagligt värv, präglats av arbete med olika projekt. Några har varit särskilt omfattande, till exempel systemstödsprojektet och projektet kommunikationsutveckling.

Systemstödsprojektet syftar till att undersöka om det är möjligt att i en gemensam databas koppla samman all data som nu sparas i olika format och i olika program. Det gäller framför allt våra utmärkta stamtavlor där i så fall all fakta blir sökbar och alla förändringar kan matas in på ett och samma ställe. För närvarande byggs en så kallad *pilot*, där man ska testa om den teoretiska beräkningen fungerar i praktiken. Det blir många testkörningar innan man kan ta steget fullt ut och sjösätta databasen. Till sommaren 2015 bör vi veta om det är möjligt.

Projektet kommunikationsutveckling har lagt första delen bakom sig och arbetar nu med att ta fram en helt ny hemsida för Riddarhuset. En webbyrå har kontrakterats och där arbetar man sedan årsskiftet enligt de riktlinjer som projektet har pekat ut. Den första utgåvan av hemsidan presenteras på nätet i början av sommaren 2015. Det ska bli mycket spännande och intressant att få kommentarer och synpunkter på denna.

På kansliet produceras just nu Adelskalendern 2016. **Riddarhuset uppmanar alla att besvara det utskickade korrekturet, även om det inte finns anledning till ändring. Då vet vi med säkerhet att ni har mottagit utskicket och vi får alla en kalender med korrekta uppgifter.**

Utnyttja gärna möjligheten till att svara på korrekturet via internet. Det är inte lång tid kvar innan vi tvingas stänga för inkommande rättelser. För er som av någon anledning saknar korrektur, vänligen kontakta kalenderredaktören, tel. 08-723 39 96.

Glöm för all del inte att utnyttja möjligheten att köpa Adelskalendern till det rabatterade pris som endast erbjuds ättemedlemmarna.

Carl-Gustaf Åkerhielm, riddarhussekreterare

VÄRDEPAPPERSFÖRVALTNING

En fortsatt mycket positiv utveckling på de finansiella marknaderna kännetecknade fjolåret. För tredje året i rad blev börsutvecklingen stark och den svenska börsen steg med 15,8 procent. Den stimulerande miljön med låga eller till och med negativa räntor gynnar investeringar i aktier, obligationer och fastigheter.

Aktiemarknaden värderas efter de senaste årens kursuppgångar till historiskt höga nivåer. De nya värderingsnivåerna kräver fortsatt omsättnings- och vinsttillväxt i företagen. Den amerikanska ekonomin växer och förhoppningarna är nu att denna tillväxt skall sprida sig och därmed bli världsekonomin »draglok». Efter flera år av svag ekonomisk utveckling i Europa finns det nu tecken på en konjunkturall återhämtning även här. Under fjolåret stärktes den amerikanska dollar mot de europeiska valutorna vilket kommer ge en extra hjälp till den europeiska exportindustrin. En märkeshändelse under året var den snabba och kraftiga nedgången i priset på olja. Priset som mer än halverats leder till mycket positiva effekter på den globala ekonomiska tillväxten.

De av Riddarhuset förvaltade fonderna steg under 2014 med 13 procent. Investeringarna i utländska aktiefonder var den enskilt största bidragsgivaren till den positiva utvecklingen.

Patrik Tigerschiöld, kassadirektör

DOMÄNFÖRVALTNING

Direktionen vill framföra ett stort och varmt tack till alla inblandade som bidragit till att samtliga förvaltningar har kunnat redovisa mycket goda ekonomiska resultat för 2014.

År 2015 kommer att innebära stora utma-

ningar. Flera omfattande projekt kommer att präglade verksamheterna. Direktionen har beslutat att takbeklädnaden på Kronovalls slott ska bytas ut. Det gamla plåttaket är nu i mycket dåligt skick och all plåt och skiffer behöver ersättas. Arbetet kommer att ske under tre år och totalkostnaden uppskattas till cirka 10 miljoner kronor.

På Löfstad blir det nu tredje säsongen med restaurering av fasad och tak, i år även med underhållsarbeten på samtliga stenportaler. Totalkostnaden beräknas till cirka 2,2 miljoner kronor.

Inom O.G. Pauli-stiftelsen kommer instiftarens barndomshem Stjärnevik att få en behövlig översyn av tak och fasader. Kostnaderna beräknas till cirka 3 miljoner kronor.

På Föllingsö har vår hyresgäst med växande familj önskat att den stora vinden ska bli möjlig att utnyttja. Efter hyresförhandlingar kommer vinden nu att inredas och ge ett antal nya rum. Kostnaden beräknas till 2,5 miljoner kronor.

Hur virkesmarknaden kommer att utvecklas är svårt att sia om. Hittills har sågarna funnit avsättning för de sågade varorna, inte minst tack vare den svenska kronan. Står sig konjunkturen kommer förnygringsavverkningarna att öka samtidigt som de nya skogsbruksplanerna ger vid handen att gallringsandelen bör minska.

Med alla dessa projekt på gång kan vi bara hoppas att skogskonjunkturen förblir stark.

Hans von Stockenström, domändirektör

INTERNATIONELLT

Årets arbetsmöte i CILANE hölls den 13–14 mars 2015 i Paris. Den första dagen sammanträdde dels den juridiska kommittén, dels gruppen för ungdomsutbyte. I båda dessa grupper ingick Sverige, representerat av Erik Tersmeden i den första och Carl-Gustaf Åkerhielm i den senare.

Till den juridiska gruppen hade inbjudits den spanske hertigen av Hajar som är ordförande i den författningsreglerade organisationen Disputación Permanente y Consejo

de la Grandeza de España. Han vill samordna de olika spanska organisationerna för författningsreglerad adel för att nå en gemensam representation i CILANE. I övrigt behandlades bland annat Polens ansökan om medlemskap och kontrollen av medlemmarna i den ryska adelsföreningen, företrädd av prins Dmitri Schakhovskoy. Beträffande Polen behövs ytterligare information, eftersom det finns brister i arkivmaterialet.

Vid plenarmötet följande dag lämnades rapporter från den juridiska kommittén och gruppen för ungdomsutbyte. De föranledde inte några beslut från mötet. Ett förslag om att ta fram en översikt över de adelskalendrar (genealogical almanacs) som finns i Europa bifölls. Den skulle förses med varningar för sådana utgåvor som är tveksamma. Med anledning av att företaget som säljer falska adels titlar har påstått sig ha stöd från CILANE diskuterades lämpliga motåtgärder, vilka inte är helt enkla att sätta in, eftersom företagen döljer sig bakom anonyma servrar. Det beslöts att på CILANES hemsida ange att CILANE aldrig befattar sig med sådana företag.

Den kroatiska delegationen lämnade förslag på hur de tänkt arrangera höstens session i Zagreb den 16–18 oktober. Någon framförde synpunkten att programmet syns väl ambitiöst.

Koordinator, Johan Grotenfelt från Finland, anmälde att han fått en propå från den japanska adelsorganisationen Kasumi Kai-kan om samarbete med CILANE. Denna organisation grundades år 1874 på kejsarens förslag. Den japanska högadeln dominerade det japanska överhuset fram till 1947, då Japan fick en ny demokratisk konstitution. Mötet bedömde att detta fordrade närmare överväganden.

*Erik Tersmeden,
riddarhusdirektionens vice ordförande*

KULTUR

Riddarhuset erbjuder ett omfattande och varierande kulturprogram. Information om programmet publiceras fortlöpande på hemsidan: riddarhuset.se. Till konserter erbjuds ättemedlemmar möjligheten att köpa två biljetter till priset av en, en förmån som glädjande nog allt fler använder sig av.

Under våren har ett tiotal konserter genomförts. Att det i år är 275 år sedan Carl Michael Bellman föddes har märkts i programmet. Inte mindre än fyra evenemang har haft anknytning till Bellman: en konsert med Stockholms Studentsångare och trubaduren Ulf Bagge, en konsert med Karlbergs musikkår »Från Bellman till Taube», en teaterföreställning med estradören Richard Forsgren samt en konsert »Bellman, damernas och Bacchi riddare».

Riddarhusets kulturstöd delas ut till projekt som har anknytning till Riddarhuset. Under våren 2015 hölls en lunchföreläsning som handlade om Fritz von Dardel. Ett bokprojekt om denne konstnär fick kulturstöd 2014.

Vårens sista kulturevenemang sker helgen 6–7 juni. Den 6 juni klockan 13.00 håller Stockholms Studentsångare ett kortare framförande på Riddarhusstrappan (om vädret tillåter), följt av en konsert med fri entré i Riddarhussalen klockan 14.00. Den 7 juni arrangerar Stockholm early music festival en konsert klockan 15.00. Mer information om detta evenemang finns på semf.se.

Henrik von Vegesack, kulturansvarig

KULTURSTÖD

Riddarhusdirektionen lämnar stöd till enskilda och organisationer för projekt med anknytning till Riddarhuset och Ridderskapet och adeln, företrädesvis av historisk art. Numera fattas beslut om utdelning av kul-

NY RIDDARHUS- SEKRETERARE

Nuvarande riddarhussekreterare, Carl-Gustaf Åkerhielm, går i pension under hösten 2015. Efter en omfattande rekryteringsprocess med många kvalificerade sökanden har avtal med en ny riddarhussekreterare skrivits under våren.

Erik Drakenberg, 50, kommer närmast från en tjänst som VD för ett privat gymnasium med ett sextiotial lärare och cirka 1 000 elever. Erik Drakenberg är utbildad lärare i historia och samhällskunskap samt innehar en masterexamen i Business Administration, MBA, från Företagsekonomiska institutionen vid Stockholms universitet. Erik Drakenberg tillträder tjänsten som riddarhussekreterare under tredje kvartalet 2015.

turstöd endast vid ett tillfälle per år, vid direktionens sammanträde i december. Ansökningar om kulturstöd ska vara Riddarhuset tillhanda senast den 1 november.

Vid direktionens sammanträde den 12 december 2014 beslutades att följande projekt skulle tilldelas Riddarhusets kulturstöd:

Jönköpings läns museum: 45 400 kronor för utställningen *Prakt & Makt – Brahe och 1600-talets adliga livsstil*. Utställningen invigs våren 2015 och fokuserar på olika aspekter av den adliga livsstilen, både i det offentliga och i det mer privata.

Catarina Welin: 20 000 kronor för boken *Per Otto Adelborg 1781–1818. Krigare med vass penna*. Sökanden har studerat Adelborgs teckningar vid Nationalmuseum, Stockholms stadsmuseum, Kungliga biblioteket och Åbo

**FÖRGYLLEDA
SLÄKTVAPEN**

*Målar din sköld i klassisk lysterteknik.
Samma teknik och kvalitet som hos de
äldsta serafimer- och riddarhussköldarna.
Unika och tidsbeständiga, med guld och silver.*

WWW.LEIFERICSSON.SE

akademi. De flesta teckningarna är opublicerade och samlas nu för första gången från både Finland och Sverige. Genom teckningarna presenterar Adelborg en officers syn på slutskedet av Finlands och Sveriges gemensamma historia, dess människor och liv.

Jörgen Ehrensvärd: 25 000 kronor för tryckkostnaderna av en bok om Johan Nordenfalk. Boken är en så kallad vänbok där Johan Nordenfalks vänner och kolleger i livets skilda områden och skiften har skrivit mer eller mindre personliga uppsatser om och till huvudpersonen i fråga.

Bengt von Walden: 15 000 kronor för en släktbok/krönika avseende adliga ätten von Waldens historia. Styrelsen i släktföreningen har under två års tid nedlagt ett betydande arbete för att färdigställa boken. Ansökan avser tryckkostnader.

Magnus Carlsson: 20 000 kronor för en biografi över greve Gustaf David Gilbert John William Hamilton. Hamilton var bland annat överste och chef för Kungl. Smålands Husarer.

Margareta von Hofsten Arvidsson: 20 000 kronor för tryckkostnader för släktkrönikan *Släkten von Hofsten. På längden och tvären.*

Kerstin Gullstrand Hermelin: 32 000 kronor för tryckkostnader av en utställningskatalog om Tyra Kleen.

Ulf Gyllenhammar

ADELSMÖTET 2016

Ridderskapet och adeln sammanträder till lagtima adelsmöte år 2016. Mötet inleds lördagen den 20 februari och avslutas i början av juni. Datum för slutsammanträdet bestäms vid öppningssammanträdet.

Ytterligare information om adelsmötet lämnas i den kungörelse som publiceras i

höstnumret av Arte et Marte som utkommer i november 2015.

RIDDARHUSSÄLLSKAPET

Riddarhussällskapet bildades 1947 och är en social sammanslutning för Riddarhusets medlemmar med familjer.

Under 2014 anordnades en rad uppskattade föredrag och visningar. Bland annat besöktes Svea Hovrätt i Wrangelska palatset på Riddarholmen, där 31 medlemmar guidades runt under sakkunnig ledning av före detta hovrättsrådet Sture Holmbergh. I maj besöktes »Spökslottet», det Schefflerska palatset på Drottninggatan i Stockholm. Där visades konst och en fin samling glas, bland annat från Orrefors.

Vartannat år arrangerar Riddarhussällskapet middag med dans. I november 2014 inbjöds medlemmar och gäster även från De Baltiska Ridderskapen i Sverige, RAUK, Svenska Adelsförbundet och Ointroducerad adel i Sverige. Gästerna njöt av god mat och dryck samt dans till bandet Swing and Sweet Orchestra.

För 2015 finns mycket på programmet. Vi har redan hunnit med ett intressant besök på Svenska akademien. Till hösten planeras en slottsresa.

Årsavgiften är 150 kronor för makar och 100 kronor för enskilda. Sällskapets sekreterare Eva Gentschein tar gärna emot anmälan om medlemskap, tel. 073-707 19 38, e-post: riddarhussallskapet.gea@gmail.com. Kassaförvaltare är Carl Kalling och ordförande är Claës-Henrik Munck af Fulkila.

Carl Kalling

SVENSKA ADELSFÖRBUNDET

Svenska Adelsförbundets huvuduppgift är att ekonomiskt bistå behövande inom adeln, i första hand äldre och sjuka. Även ointro-

ADELSKALENDERN 2016

– ERBJUDANDE

Ättemedlemmar erbjuds att köpa Adelskalendern 2016 till rabatterat pris om 680 kronor (inkl. frakt inom Sverige). Erbjudandet gäller till och med den 31 juli 2015. Använd bankgiroavin som kom tillsammans med korrekturet eller kontakta redaktionen för betalningsinstruktioner, tel. 08-723 39 96 eller ak@riddarhuset.se.

Kalenderredaktören vill påminna om att eventuella ändringar eller tillägg omedelbart ska meddelas redaktionen.

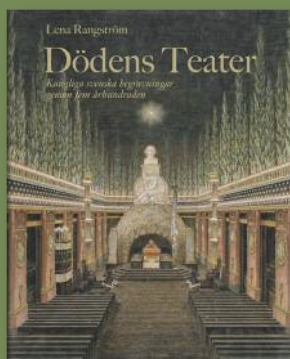
ducerad adel kan komma ifråga. Många hjälpbehövande saknar egen förmåga att söka bidrag. Hör därför gärna av er till oss om ni känner till något ömmande fall.

Upplysningar om förbundets verksamhet lämnas av sekreteraren Ulf Gyllenhammar, tel. 08-767 80 84 eller kassaförvaltaren, friherre Gabriel Hermelin tel. 076-546 64 06. Svenska Adelsförbundets ordförande är greve Gustaf Lagerbjelke.

VADSTENA ADLIGA JUNGFRUSTIFT

Den ärevärdiga institutionen med rötter i första hälften av 1700-talet, benämnd Vadstena Adliga Jungfrustift, är i dag att betrakta som en pensionsstiftelse. Etthundra pensioner utdelas årligen till dem som varit längst inskrivna i Stiftet.

Normalt skriver föräldrarna in sina döttrar när de är små, men numera förekommer det att vuxna kvinnor, som uppfyller stadgarnas villkor, skriver in sig själva. Inskrivningsavgiften

Kungen är död, leve kungen!

Svarta schabrak, smäck med gravour, kastpenningar, lit de parade och sorgetåg i fackelsken. I *Dödens teater* ger oss Lena Rangström en bred kulturhistorisk skildring av kungliga svenska begravningar genom fem århundraden.

Läs mer på www.atlantisbok.se

ATLANTIS

BILDANDE BÖCKER

är 100 kronor och någon årsavgift utgår inte.

Stiftsjungfrur har rätt att bära Stiftets dekoration, ett vackert emaljerat vitt ordens-kors med blåvit rosett. Etui med dekoration och miniatyr kostar 500 kronor inkl. porto och kan rekvireras från Riddarhuset. Ring 08-723 39 91 för ytterligare information.

HYRA AV LOKAL

Riddarhusets sällskapsvåning och Lantmarskalkssalen står till medlemmarnas förfogande för privata festarrangemang – släktmöten, bröllop, födelsedagsfester m.m. (dock inte studentfester). Arrangemangen ska vara av privat, personlig och familjär karaktär.

I källarvåningen finns »släktföreningarnas rum» – en lokal där upp till tio personer kan ha möten.

Kontakta kansliet, tel. 08-723 39 91, för bokning och information.

FÄRGFOTO AV VAPENSKÖLD

Samtliga vapensköldar har fotograferats för Riddarhusets arkiv. Kopior i färg, format A4, kan beställas från Karl-Henrik Stiernspetz, e-post: stiernspetz@gmail.com eller tel. 08-541 300 06. En kopia kostar 290 kronor, följande kopior, oavsett motiv, 95 kronor per styck vid samtidig beställning.

RÄTTELSE

I artikeln *Estlands herrgårdar* i nr 2/2014 används ordet hemortsrätt felaktigt i ett stycke som mycket kortfattat beskriver en del av den tysk-baltiska adelns historia i Estland. Hemortsrätt är en juridisk term som inte kan användas för att beskriva förhållandena som rådde efter första världskriget, så som står i artikeln. I samma text

finns en felaktighet vad gäller godset Kolk. Efter en juridisk process 1940 fastslogs att det var den Stenbockska familjestiftelsen som var rättmätig ägare till godset och det var också denna som fick tillbaka Kolk 1993. Artikelförfattaren och redaktionen ber om ursäkt för felaktigheterna.

SKÖLDENS BAKSIDA SOMMARUTSTÄLLNING PÅ RIDDARHUSET

Vid den inventering och fotografering av riddarhussalens vapenplåtar som utfördes under förra året, fotograferades även plåtarnas baksidor, som annars hänger osynliga mot väggen. Dessa avslöjar uppgifter om plåtarnas konstnärer och restaureringar men innehåller även intressanta skisser.

Sommarens utställning på Riddarhuset utgörs av fotokopior på detta dolda kulturarv, som aldrig tidigare har förevisats.

KÖP OCH SÄLJ PÅ Riddarhustorget

E-post: riddarhustorget@riddarhuset.se

Sökes: Bostad i Stockholm

Snart färdig 23-årig akademiker med mycket goda referenser och en ekonomie kandidatexamen från Uppsala universitet samt examen från Berghs School of Communication söker hyreskontrakt i Stockholm.

Svar emotses till Andrea Stuart, mobil 073-502 82 44, eller andrea@stuart.nu.

Efterlysning

På Jönköpings läns museum arbetar vi just nu med att kartlägga var Per Brahe den yngres konst tog vägen efter Visingsborgs-auktionerna. Stora mängder konst, mest porträtt, gick under klubban och endast en bråkdel hamnade på Skokloster. Många verk är troligen utförda av hovkonterfejaren Werner, men vi vet att även andra namnkunniga konstnärer målade åt Brahe. Det skall till exempel ha funnits ett porträtt föreställande Kristina Katarina Stenbock med hennes fyra barn, från början hängde det på Brahehus. Det skulle vara särskilt intressant att finna. Vet du något om detta, har du kanske en tavla från samlingen? Kontakta oss gärna med tips!

Även grevens huvudbaner och två anträd är försvunna. Har någon idéer kring var de kan finnas? All information mottages tacksamt!

Kontakta Bibi Pälénäs, målerikonserverator och producent för utställningen Prakt & Makt, Jönköpings läns museum, tel. 036-30 18 00.

Porfyrvärja
såld för
210 000 kr

PROBUS
AUKTIONER

Söker antika vapen och
ordnar till kommande
auktioner

Orden såld
för
135 000 kr

Tel: 08-660 59 00 • Fax: 08-660 58 19 • www.probusauktioner.se • jmprobus@gmail.com • Grevgatan 6, Stockholm

Ridderskapet och Adelns Ungdomsklubb

Meddelande från RAUKs nya ordförande

NYTT ÅR INNEBÄR nytt årsmöte, ny styrelse och ett nytt verksamhetsår fyllt av spännande aktiviteter. Redan två dagar efter årsmötet, den 14 februari, ägde RAUKs årliga vinterbal rum med allt vad det innebär. Enligt min mening är det vårens absoluta höjdpunkt. En färgsprakande och händelserik kväll med sång och dans, bubblande drycker, god mat och goda vänner blev till ännu en oförglömlig bal. För min del var det min elfte bal som medlem i RAUK, men min allra första som ordförande i RAUKs styrelse.

Att ta över efter Gabriel Hermelin är ingen lätt uppgift, men jag lovar att göra mitt allra bästa och se till att RAUK fortsätter att vara den aktiva och dynamiska förening som den har blivit. Under mina kommande två år som ordförande hoppas jag på fler medlemmar, ett utökat antal aktiviteter och en ännu mer aktiv och ambitiös styrelse. Till min hjälp har jag nio styrelseledamöter, fulla av ambition och energi. Detta gör mig

Elisabeth Edelstam. FOTO: OSCAR LANGENSKIÖLD.

helt övertygad om att vi tillsammans kommer att utveckla RAUK till att bli ännu bättre.

För dig som inte känner till RAUK och är nyfiken på att bli medlem kan jag efter mina snart sex år som medlem intyga att ett medlemskap i RAUK inte är något som man ång-

rar. Det innebär både ett roligt umgänge och ett viktigt nätverk. Dessutom är medlemskapet helt gratis. Oavsett om du är studerande eller yrkesverksam är RAUK en ovärderlig gemenskap med medlemmar från hela Sverige i åldrarna 18 till 35 år. Vi försöker alltid ha ett så brett aktivitetsurval som möjligt och brukar under året kunna erbjuda allt ifrån inspirerande talarforum och pampiga operabesök till stämmingsfulla julbord och avkopplande after works. För att inte tala om de två årliga balerna som äger rum på Riddarhuset. Min ambition har alltid varit att det i RAUK ska finnas något för alla och vi i styrelsen tar tacksamt emot

förslag och synpunkter från våra medlemmar.

Jag hoppas att få träffa både nya och gamla medlemmar under årets aktiviteter och ser fram emot att tillsammans med er få njuta av ännu ett fullspäckat verksamhetsår med RAUK.

Elisabeth Edelstam, ordförande

Dags att söka ur fonderna

Riddarhuset delar årligen ut stipendier och understöd till ättmedlemmar. Stipendiernas syfte är att i första hand stödja ungdomars studier på universitets- och högskolenivå. Observera att många stipendier förutsätter studier på heltid och under minst ett läsår. Man behöver inte ha direkta familjeband till stiftarna eller veta ur vilken fond man ska söka. Riddarhuset hjälper till att hitta rätt fond.

Många av de understödsstiftelser som Riddarhuset förvaltar har inskränkt skatteskyldighet eftersom de riktar sig till de minst bemedlade. Generellt kan sägas att pensionärer med låg pension hör till denna grupp av behövande.

Alla som tillhör en på Riddarhuset introducerad ätt kan söka stipendier och understöd.

Ansökan till stipendier och understöd ska göras på särskilda blanketter. Dessa kan under perioden 1 juni–15 oktober laddas ner via riddarhuset.se eller beställas på tel. 08-723 39 93. Endast nya blanketter gäller. Ansökan ska vara komplett och Riddarhuset tillhanda **senast den 15 oktober 2015**. Utbetalning sker under andra kvartalet påföljande år.

År 2014 delades det ut 21 108 661 kronor till 633 stipendiater. Några duktiga stipendiater som erhållit högre stipendier är:

Löfvenskjöldska resestipendiefonden: Oliver Schauman, doktorand i ämnet Clinical Psychology vid Royal Holloway University of London.

Hovjunkare J.O. Bergenstiernas testamentsfond: Eleonore Tham, doktorand i ämnet Material Science vid MIT i Boston.

Fröken Hanna Roos af Hjelmsäter testamentsfond: Otto Stackelberg, doktorand i ämnet medicinsk vetenskap vid Karolinska Institutet.

Fröken Hanna Roos af Hjelmsäter testamentsfond: Ludvig af Klinteberg, doktorand i numerisk analys vid Kungliga tekniska högskolan.

Fröken Hanna Roos af Hjelmsäter testamentsfond: Amelie Botling Taube, doktorand i ämnet katarakt- och glaukomkirurgi vid Uppsala universitet.

Generalmajor O.M. Björnstjernas stiftelse: Jakob Wårnhjelm, civilingenjörstudier inom teknisk fysik vid Kungliga tekniska högskolan.

Hovjunkare J.O. Bergenstiernas testamentsfond: Susanne von Stockenström, doktorand i ämnet Medical Science vid Karolinska Institutet.

Ett nyupptäckt adelsvapen

Kung Sigismunds vapenförbättring till Johan Larsson Sparres änka och barn

MED EN GLASARTAD blick, som tycks se något mer än bara betraktaren, står den unge Sigismund Sparre i ett 1600-talets högreståndsrum. Sannolikt befinner han sig i Polen, dit hans mor flydde undan hertig Karls blodiga uppgörelse med den kungatrogna högadeln.

Trots att han bara är tolv år vid porträttets tillkomst är Sigismund en utmanövrerad schackpjäs, formad av familjens och dess allierades uppfattning om den skymf och olaglighet de drabbats av när hans far halshöggs och fick sitt huvud uppsatt på en järnstång utanför Kalmars stadsmur.

SPARRE I HÄNDELSERNAS MITT

Det sena 1500-talet präglades av en tydlig uppdelning mellan de som var lojala mot kung Sigismund respektive hertig Karl. Den senare hävdade att han själv, i stället för det högadliga riksrådet, borde vara riksföreståndare då kungen befann sig i Polen. I centrum av dåtidens politiska elit fanns ätten Sparre.

Sigismunds far, Johan Larsson Sparre af Rossvik, föddes den 20 oktober 1551. Tillsammans med sin bror var han den första av ätten att skriva sig Sparre. Johan kom att välja den militära karriären, och med hus-turun Margareta Brahe fick han därefter olika befattningar vid Johan III:s och prinsessan Annas hov. Margareta var dotter till riksdrotsen Per Brahe (d. ä.).

Johan fick tjänst som ståthållare vid Kalmar slott, men staden belägrades av hertig Karls anförtrogna. Efter att slottet kapitulerat den 16 maj 1599 halshöggs Sparre tillsammans med Lars Andersson Rålamb och Kristoffer Andersson Gyllengrip. Margareta Brahe hade förgäves väddjat om nåd för sin make, men fick svaret från hertigen:

Du vet icke vad om du beder, ty där är ingen förhoppning om något gott, utan mera ont; därför vad som är en gång beslutat, det måste nu fortgå. Och säg Fru Margareta, att hon ock bereder sig till att draga med sin son utur landet

Efterforskningar gjorda av Bibi Pälénäs visar att porträttet sannolikt är utfört av Jakob Troschel (1583–1624). Denne var hovmålare hos kung Sigismund.

bort, vart hon vill, ty de, som icke hålla ett med fäderneslandet, böra icke heller bo därinne.

Följaktligen gick Margareta i landsflykt och tog med sig sin då sjuårige son och tvååriga dotter. Dessförinnan hade hon begravt makens kvarlevor i Kalmar kyrka, allt utom huvudet som hon hade lagt i ett skrin. Hon kom att föra det med sig på sina resor.

Hennes sväger, den berömda och inflytelserike Erik Larsson Sparre, som utlämnats av kung Sigismund och fångslats som en följd av slaget vid Stångebro 1598, halshöggs den 20 mars 1600 i det som kallas Linköpings blodbad, dömd för landsförräderi.

Kung Sigismund avsattes fyra månader senare i sin frånvaro i Polen.

Den 26 september samma år, vid hovet i Warszawa, författade Sigismund en kungörelse om »förbättring på framlidne herr Johan Sparres barns sköldemärke». Det är en upprörd Sigismund som söker kompensera Johan Sparres änka och två barn genom en heraldisk åtbörd, en så kallad *vapenförbättring*.

Vapenförbättringar innebär inte per automatik att den adliga har upphöjts i en högre värdighet, utan de verkar som en erkänsla, ett *nådevedermåle*, till den nobiliserade genom att ytterligare komponenter läggs till i vapnet. På så sätt markeras positionen gentemot monarken och nyritade vapen skulle alltid »approberas» eller »gillas» av denne. Det är tydligt hur genealogi och heraldik ofta sammansmälter till en oupplöslig helhet och det går inte att underskatta vapnets betydelse under det tidiga 1600-talet, då ättebegreppet börjar göra sig gällande och den förmoderna svenska staten tar form.

EN PROVOKATIV VAPENFÖRBÄTTRING

Kungörelsen börjar med att Sigismund hävdar att hertig Karl har agerat »olagligt och våldsamblygigt» mot både kungen själv och såväl hans adliga som oadliga undersåtar. Erövringen av Kalmar var otillbörlig, heter det, och gick emot all naturlig och världslig lag. Avrättningen av den välborne Johan Sparre, som Sigismund hade förordnat Kalmar, beskrivs som okristlig och han förebrår den »blodtårstige» hertig Karls »tyranniske grymheet», inte minst när denne förjagade och bortvisade Johans faderlösa små barn och Margareta som vid tillfället sägs ha varit sängbunden.

Men det var inte allt. Han förebrår vidare hertig Karl för att denne också fräntagit änkan Bergkvara, hennes framlidne mans sätesgård och jord, med all dess uppbörd, ränta och ägodelar och dessutom fördelat och bortgivit alltsammans till en »förrädare hop».

Sigismund räknar därefter upp Johan

Sparres meriter, både som ryttmästare, befäl och ombetrodd ståthållare och tillfogar sin önskan om att dennes namn ska vara berömligt och vårdas för eftervärlden. Därefter tillkännages att en vapenförbättring ska ske. Lägg väl märke till att Sigismund inte upphöjer Johan Larssons änka och barn till friherrlig värdighet utan nöjer sig med att till det »gamble Sparre wapnet» tillföra en bild på Kalmar slott i strid. Blasoneringen lyder:

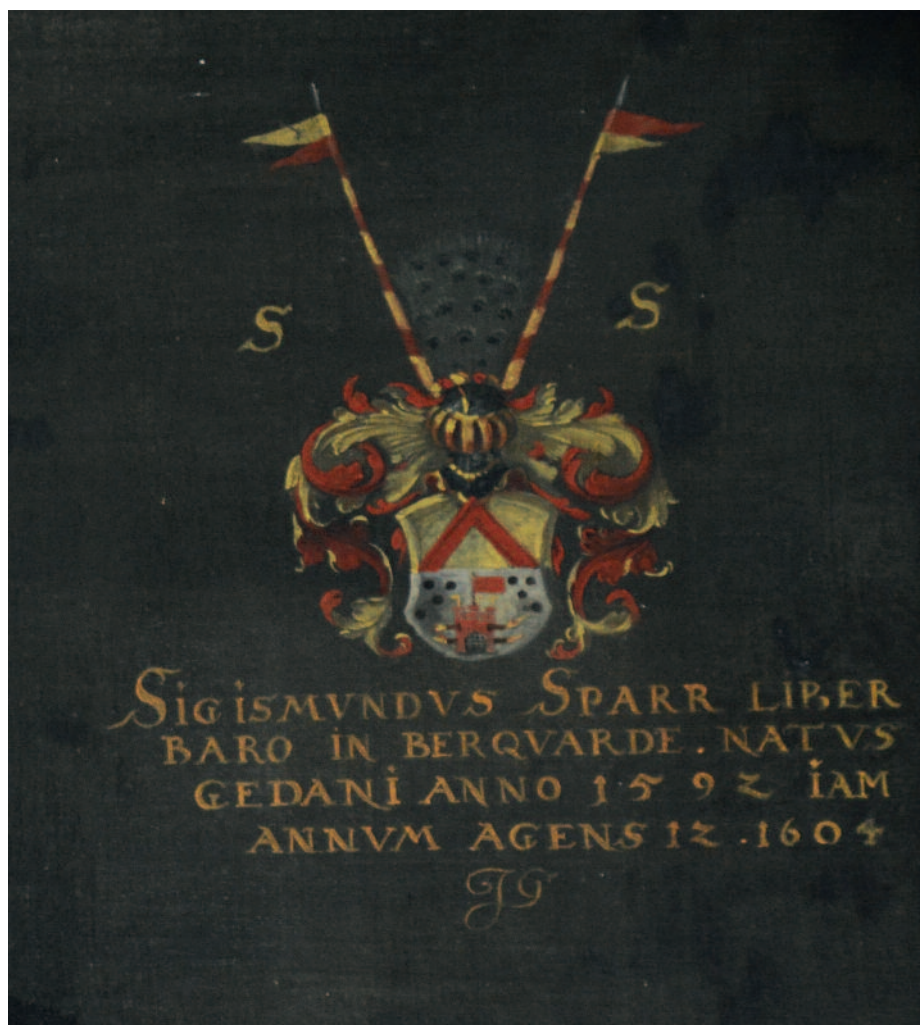
att wij till ded gamble Sparre wapnet hafua latidt Udi nedre deelen af Skölden tilsättia ett beskyttedt Slotztorn, ther på någre afgående Skött med låghan ther Uthan före. Nedan Udi Tornet een Port med Storm galrar i. På tinnarne tre förgylte flöger. Och öffuerst på Sielfua Tornett een fyrkandt rödh fenike. På både sijdor om fennikan och tornet åtta Jern lodh allt förb(mäl)te Udi huith fieldh till een oförgengeligh ihågkommelse att han wår Befästningh Calmar in till sitt yttersta Oss och Sueriges Crono till trogen hand manligen och troligen hafuer försuaradt.

Vapnet band ätten till ett sammanhang och visade för samtiden och kommande släktled var dess bärarens lojalitet låg. Samtidigt verkade det som vittnesbörd och ständig påminnelse om inte bara tapperhet och motstånd, utan även begångna brott och förödmjukelser. Vapenförbättringen är ett bevis på att Sigismund fortfarande såg sig som Sveriges rättmätige kung, men det är ogilligt som svenskt adelsvapen då dess utfärdare inte längre var erkänd som svensk regent.

SYSKONEN SPARRES LIV

Forskningen känner bara till fragment ur Sigismund Sparres fortsatta liv. Hans syster Beata Sparre gick i kloster men kom att lämna det och gifta sig med Gabriel Posse. Hon dog 1627 i barnsäng. Sigismund Sparre bodde en tid på Knabstrup på Själland och han lär även ha bott i Estland. Han hade då redan varit i spansk tjänst i två år. Sigismund dog sannolikt någon gång före år 1631, troligtvis barnlös. Därmed slöts den gren av ätten Sparre som hade rätt att föra det förbättrade vapnet.

Flera av de landsflyktiga adelsmännen, uppemot 400 personer, återvände till Sverige under Gustav II Adolfs regering. Bland dessa hör Margareta som år 1628 fick tillåtelse att komma hem och även återfå delar av Bergkvara.

I kung Sigismunds originalkungörelse fanns en avbildning på vapnet i sin helhet, som sannolikt har gått förlorad. Riksarkivets avskrift anger att det övre fältet föreställer det »gamble Sparre wapnet». Porträttets gulfält med röd sparre överensstämmer med den medeltida högfrälseläkten Sparres af Hjulsta och Ängsö vapen och fanns även i vapenskölden för den grevliga ätten Sparre af Sundby. De nu levande Sparreätterna för en guldsparre i blått fält.

PUSSELBITAR LÄGG SAMMAN

Målerikonserveratorn Bibi Pälénäs är specialiserad på ätten Brahe och forskar om Margareta och hennes familj. Vapenförbättringens utfärdande var känt, men vapnets beståndsdelar och hur det såg ut hade aldrig registrerats. Förra året upptäckte hon dock att Sigismunds porträtt finns bevarat på Mariedals slott, en gång i tiden inköpt av justitiestatsministern Gustaf Adolf Vive Sparre från den namnkunnige folklivsforskaren Nils Månsson Mandelgren för omkring 100 riksdaler banco. Hur Mandelgren hade kommit över porträttet är okänt.

Genom anteckningar i Riddarhusets genealogier, återfanns Sigismunds kungörelse om vapenförbättringen i *Kung Sigismunds svenska*

riksregistratur på Riksarkivet, i en samtida och opublicerad avskrift. Nu ges för första gången en samlad bild av detta sällsamma adelsvapen. ☞

Oscar Langenskiöld, riddarhusamanuens

FOTO: BIBI PÄLENÄS.

FOTNOT: Porträttet visas i Jönköpings läns museums tillfälliga utställning *Prakt & Makt – Brahe och 1600-talets adliga livsstil*. Utställningen ska senare flyttas till Skoklosters slott.

Kungörelsen om vapenförbättring, som är transkriberad av Karin Borgkvist Ljung vid Riksarkivet, finns från juni månad att läsa i fulltext på Riddarhusets hemsida, www.riddarhuset.se. Tack till Carl Michael Raab vid Riksarkivet för värdefull hjälp vid hanteringen av kungörelsen.

Aktuella böcker

Redaktör: Oscar Langenskiöld, tel. 08-723 39 97, e-post: oscar.langenskiold@riddarhuset.se

TVÅ SLÄKTBÖCKER OCH HUNDRATALS LEVNADSÖDEN

Det var nära att ätten Tersmeden aldrig hade adlats, åtminstone inte som egen ätt. När lagmannen Jonas Folkern upphöjdes till adlig värdighet med namnet Cedercreutz, adlades även hans hustru och barn samt styvbarnen födda Tersmeden. Men inte alla styvbarn ville adlas, fyra av dem avböjde och bland dessa återfanns Jacob Tersmeden. Dennes son, den kände amiralen Carl Tersmeden, hade under ett möte med Fredrik I angivit skälet till detta: Jonas Folkern hade tydligen gjort sin lycka genom sin hustrus ansevärd förmögenhet och styvbarnen ansåg att han därför snarare borde ha antagit det Tersmedenska namnet i stället för det Cedercreutzska. Detta var ett av Carls försök att beveka monarken att adla även fadern, och tio år senare blev det verklighet.

Ättens historia såväl före som efter denna händelse presenteras i en påkostad, vacker, innehållsrik och initierad bok, utgiven av den Tersmedenska släktföreningen. Redan på pärmen insida får läsaren en översikt över de släktgårdar och bruk i Sverige som har varit i ättens ägo, och dessa är bokens utgångspunkter då gårdarna har gett namn åt ättens grenar. Historiken börjar med den framstående släkten tor Smede i Flensburg och sträcker sig fram till 1899.

von Hofstenska släktföreningen har utkommit med en bok som även redogör för nutida släktingar. På omslaget till krönikan tronar sköldebrevet, med riddarhussalens vapenplåtar i fonden. Boken inleds också förtjänstfullt med en transkribering av sköldebrevet, en gång givet till sekreteraren i kommerskollegium Bengt von Hofsten. Däri konstaterar Fredrik I att när "Undersåtaren å sin sido efter yttersta Kraft och Förstånd wisar ett trogit och rediligt Förhållande til sit Fäderneslandz och det allmänna bästas befrämjande, Öfverheten då deraf bewekes at låta sådan Undersåtare deremot niuta en rättwis Belöning". Därpå följer genealogiska och biografiska beskrivningar av ättemedlemmar och släktgårdar och allt

är uppställt i generationsordning. Det är rikligt med information och illustrationer, inte minst finns många fotografier på nu levande ättemedlemmar.

Tersmedenska släktföreningen

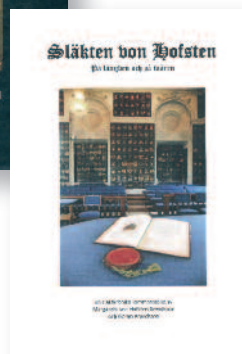
Ätten Tersmeden. Genom sex århundraden.

560 s., illustrerad, egen utgivning

Margareta von Hofsten Arwidsson och Göran Arwidsson (red.)

Släkten von Hofsten. På längden och på tvären.

330 s., illustrerad, egen utgivning

NYINKOMMET TILL RIDDARHUSBIBLIOTEKET

Den nya utgåvan av Ointroducerad Adels kalender innehåller drygt 100 ätters personbestånd. Varje ätt presenteras med en kort historik och vapenblasonering. Inga von Corswant-Naumburg har skrivit en intressant artikel om introduktion på svenska Riddarhuset där hon redogör för vad ointroducerad adel innebär.

Berättelsen om Hargs bruk och dess ägare har nått sitt mål, åtminstone för den här gången. Del tre av det enastående bokverket följer ätten Beck-Friis och andra på bruket fram till i dag.

Karikaturtecknaren Per Otto Adelborg levde ett kort och innehållsrikt liv. I boken låter författarna Adelborgs egna teckningar tillsammans med en omfattande korrespondens mellan olika släktingar illustrera denne relativt okände persons historia.

Tiden kring förra sekelskiftet präglades av ett förrädiskt lugn med en bakomliggande explosiv kraft som sedermera kom att brisera i full skala. Under 1900-talets två första decennier blåste förändringens vindar över den svenska huvudstaden och detta kom att skildras genom linsen på fotografen Axel Swinhufvuds kamera. I boken finns mindre kända bilder av både vardagligt liv och dramatiska ögonblick. Bildtexterna är innehållsrika, personliga och emellanåt närmast poetiskt formulerade.

När Jörgen Ehrensvärd fyllde 80 år lovade hans son att en bok om släktgodset Tosterup på Österlen skulle skrivas. Fakta blandas med personliga betraktelser, historia möter nutid och allt samsas med vackra bilder i denna intressanta och innehållsrika bok.

Niclas von Rothstein (red.)

Ointroducerad Adels kalender 2015.

216 s., Ointroducerad Adels Förening

Rose-Marie Dietrichson

Hargs bruk. Berättelsen om Hargs bruk och dess ägare. Del III, 1900-talet.

400 s., illustrerad, Arena

Catarina Welin och Sampo Honkala

Per Otto Adelborg, 1781–1818

218 s., illustrerad, Litorale

Anders Hallengren

Axel Swinhufvud. Stockholmsfotograf.

126 s., illustrerad, Fotografica

Kerstin Vikner, Jörgen Ehrensvärd och Jan Ehrensvärd

Tosterup på Österlen – historia möter nutid.

190 s., illustrerad, egen utgivning

Ett lyckat erfarenhetsutbyte

Referat från Släktföreningarnas dag

»ADELN BESTÅR INTE bara av ätter och huvudmän. Även släktföreningarna måste anses vara en betydelsefull del av adelns verksamhet.» Så inledde Hugo Nordenfelt en motion till adelsmötet 2013 rörande släktföreningarnas förkovran och informationsutbyte. I motionen föreslogs ett seminarium på Riddarhuset med inbjudna släktföreningar i syfte att diskutera aktuella frågor och ta del av varandras erfarenheter. Motionen bifölls och den 19 april 2015 arrangerades Släktföreningarnas dag på Riddarhuset.

Det blev ett välbesökt arrangemang med 128 deltagare från nära 70 släktföreningar, vilket är ungefär två tredjedelar av de släktföreningar som finns registrerade på Riddarhuset. Efter att direktionens ordförande Gustaf Wachtmeister hälsat välkommen var det motionären själv som inledde dagens program genom att från sina erfarenheter som ordförande belysa olika frågor som en släktförening kan ställas inför. Hur ska exempelvis medlemskriterier fastställas? Hur förs medlemsregister och hur beaktas personuppgiftslagen i det sammanhanget? Hur ska föreningen göra med den ekonomiska förvaltningen och hur bör ett eventuellt arkiv hanteras? Publikens inlägg visade att det här är funderingar som många har och att det finns olika lösningar.

Ingela Lilliehöök berättade hur en släktförening kan planera och genomföra släkt- och årsmöten och Johan Hermelin visade hur Hermelinska släktföreningen på ett imponerande sätt satsat på information till och kommunikation mellan de drygt 500 medlemmarna. Föreningen har bland annat en tidning, hemsida och en facebookgrupp.

Efter god lunch med möjlighet till mer informella samtal var det dags för direktionens vice ordförande, hovrättslagmannen Erik Tersmeden, att tala om förslaget till den nya namnlagen. Han informerade även om de regler som gäller för adelskap och principerna för dess överföring på en generation till en annan.

Då många av dagens frågor berörde per-

Dagens talare: Johan Hermelin, Karin Lilliehöök Kihl, Hugo Nordenfelt, Magdalena Ribbing, Carl-Gustaf Åkerhielm och Ingela Lilliehöök. På bakre raden skymtar Göran Mörner och Erik Tersmeden. FOTO: LOUISE RIBBING.

sonuppgiftslagen (PuL) ställde sig juristen Hanna Jessing i talarstolen och gav en kort sammanfattning av reglerna gällande PuL för ideella föreningar. Hon hänvisade också till Datainspektionens webbplats för mer information.

Riddarhussekreteraren Carl-Gustaf Åkerhielm är ordförande i den Åkerhielmska släktföreningen och i denna egenskap klargjorde han för hur styrelsen där nu arbetar fram en stadgeförändring för medlemskriterier. Att det finns en stor variation i medlemskriterier bland släktföreningarna var tydligt. Vissa föreningar är öppna för alla som är intresserade, oavsett om släktskap föreligger. Andra är endast för de som tillhör ätten och som finns med i Adelskalendern. Mellan dessa två ytterligheter förekommer många andra varianter.

Riddarhuskanslisten Karin Lilliehöök Kihl som förtjänstfullt ansvarat för både planering och genomförande av dagen berättade

vad Riddarhuset kan göra för släktföreningarna. Det går bland annat att låna Släktföreningarnas rum för styrelsemöten och möjlighet att hyra förvaring för mindre arkiv. För att bli en registrerad släktförening på Riddarhuset krävs att stadgar skickas in tillsammans med uppgifter om vilket år släktföreningen bildades och vilka som sitter i styrelsen samt deras funktioner. Riddarhuset ber släktföreningarna att tipsa släktens äldre och unga om möjligheterna att söka understöd och stipendier samt att de skickar information om utlandsboende ättmedlemmar och aktuella kontaktuppgifter till ordförande, sekreterare och kassör.

Riddarhusgenealogen Göran Mörner delade med sig av några användbara tips på digitala källor för släktforskning innan dagens moderator, Magdalena Ribbing, avslutade med att ge konkreta råd om släkthemöteshyfs, till exempel vad man gör med mötesdeltagare som håller alltför långa anföranden eller är på väg att råka i luven på varandra. Men viktigast ändå, uppmanade Magdalena Ribbing: tyck om varandra. Relationer mellan dem vars historia förenar är helt enkelt djupare än andra. ☺

Louise Ribbing

Från släktföreningarna

CRAFOORD

Är vi utan hövding? Crawford/Craufurd/Crafoord är en utspridd släkt, representerad främst i de engelskspråkiga länderna. Det finns en livaktig Clan Crawford Association baserad i USA som kommit att representera hela släkten/klanen. De utger ett bra nyhetsbrev och står bakom hemsidan www.clancrawford.org.

Ett aktuellt problem är att det trots idogt forskande inte hittats någon självklar ny klanchef, Chief of the Name. Tidigare Chief var från en gren som flyttat till Kanada och som sedan 1942 är »genealogiskt försvunnen». Associationen har genom forskning nu funnit en kandidat ur denna huvudgren, Aushinames, och avser att lansera denne. Det är Sir Robin Craufurd, 9. baronet av Kilburnie, bosatt i England. I senaste numret (februari 2015) av Clan Crawford Newsletter förklaras den uråldriga procedur som det nu är frågan om:

Familjemedlemmar framför en vädjan till Skottlands riksheraldiker – The Lord Lyon King of Arms – att han skall (...) sammankalla ett släktemöte för att välja en ny Chief, som (...) sedan the Lord Lyon har att förkasta eller godta.

Det är viktigt att alla grenarna är representerade i denna vädjan och kanske också vid mötet. Nuvarande levande huvudgrenar anses vara Auchinames, Craufurdland och Fedderate. Crafoords i Sverige tillhör nämnda Fedderategren.

Jag har uppmanats att skicka vädjan till Lord Lyon om detta liksom också vår ordförande i släktföreningen (Clarence Leonard). Det anses räcka. Representationen vid det stora mötet blir en annan fråga. Intresserade kan gå in på hemsidan enligt ovan och där, eller genom Clarence eller mig, få aktuellt nyhetsbrev. Jag påminner också om min bok *Rötterna i Skottland*.

John Crafoord

VON FIEANDT

Vid släktemötet i Sundsvall den 29 maj 2015 träffas släktingar från Finland och Sverige för att hedra minnet av släktens stamfader majoren Johan Henrik Fieandt. Vid samlingen berättar Otto von Fieandt, författare till boken *Karolinerkrigaren Och Hans Käresta*, om stamfaderns äventyrliga liv och försvar av Sundsvall 1721 i det Stora nordiska kriget. Bokens tillkomst har delvis finansierats av Riddarhusets kulturstöd. Följande anförande hålls vid den Fieandtska minnesstenen i Sundsvall:

Denna vackra minnessten påminner oss om vår släkts stamfader, majoren Johan Henrik Fieandt, som föddes i Estland 1683.

Han började sin militära bana som kavalleriknekt i kung Karl XII:s första drabbning i Narva 1701, själva början till det Stora nordiska kriget som efter tjugo års krigande slutade med en sista drabbning med slaget i Sundsvall 1721.

Under det långa kriget 1700–1721 var Sverige i krig med Ryssland, Danmark, Norge och Preussen. Johan Henrik Fieandt deltog i en mängd drabbningar och avancerade till kavallerimajor.

Vår största fiende var Ryssland som med stora galärskroppar utrustade med kanoner och beridna kosacker härjade och brände de svenska kuststäderna utmed Östersjökusten. För 283 år sedan, den 25 maj 1721, blev det Sundsvalls tur att ödeläggas.

Kavallerimajoren Johan Henrik hade fått i uppdrag att ordna försvaret med hjälp av stadsbefolkningen och ett antal finska soldater. Vid ryssarnas anfall kämpade stadsborna och finnarna tappert men övermakten var för stor och det hela slutade med att alla flydde.

Johan Henrik sårades och från sitt sjukläger i en bondgård i Tuna socken skriver han en rapport till landshövdingen i Gävle och berättar ungefär följande:

Jag förföljdes i galopp av tre beridna kosacker. När min häst tröttnade vände jag och red mina förföljare till mötes. Den för-

ste stupade för en kula från min pistol. Den andre stötte jag ned från hästen med min värja som jag tappade och ramlade då själv av hästen. Med den tredje luggades vi tills vi uttröttade skildes med ett handslag. Jag var sårad men lyckades komma upp på min häst som förde mig till en gård i Tuna socken där jag nu vårdas och rapporterar till herr landshövdingen. Undertecknat: Högwälborne H. Generalens Ödmjukaste tjenare. 31 maj 1721.

Förmodligen lämnade han där sin värja som tack för god omvårdnad. Värjan hittades 1914 av antikhandlare Åmell som reste omkring i Tuna-traktens gårdar för att eventuellt hitta lokala antikviteter. I en gård hängde en illa hanterad karolinervärja på väggen. Gården hade gått i arv genom flera generationer och värjan hade alltid hängt där utan att någon visste varifrån den kommit. Åmell köpte värjan som han sedan sålde till museet i Härnösand. Det är en 1700-tals officerskavallerivärja med märken efter strid. Den hänger nu på väggen i Härnösands museum med notering att den tillhört kavallerimajoren Johan Henrik Fieandt. Striden i Sundsvall var krigets sista strid och därefter följde freden i Åbo 1721.

Ryssland tillerkändes de svenska besittningarna Estland och Lettland och stora delar av Finland. Danmark/Norge lade beslag på Bohuslän och Skåne. Preussen tog besittningarna i Nordtyskland. Sveriges så kallade stormaktstid var över.

Karl XII hade stupat den 30 november för en kula vid Fredrikstens fästning. Det rädde kaos i riksdagen mellan hattar och mössor med en svag kung som hette Fredrik, gift med Karl XII:s syster Katarina. Snart var revanschkriget mot Ryssland igång och som vanligt blev den 58-årige veteranen Johan Henrik inkallad. Vid krigets inledande anfall mot Ryssland stupade han i slaget vid Villmanstrand. Även i Villmanstrand finns ett minnesmonument som delvis tillägnats Johan Henrik.

Änkan skulle nu uppfostra fyra söner som alla ville bli officerare som sin berömda far. Men en officer som hade avancerat på

slagfältet utan officersskola fick endast samma pension som en menig soldat. För att klara sina ekonomiska problem fick hon rådet att söka adelskap eftersom adelskapet på den tiden innebar flera ekonomiska fördelar. Adelsbrevets avslutande meningar lyder förkortat: Majoren Johan Henrik Fieandts bröstaringar bevisas den ära och förmåner som adelsståndet tillkommer. Till yttermera visso hava vi detta med egen hand underskrivit och med vårt stora kongelega sigill bekräftat låtit. Vårt kongliga slott i Stockholm den tjugoförsta dagen i Novemberis Monad År efter Christi Ett tusend Sjuhundra och på den femtioförsta (21.11.1751).

ADOLPH FREDRICH

Otto von Fieandt

AF KLINTEBERG

Släktföreningen af Klinteberg samlades för att hålla föreningsmöte och släkträff helgen den 6–7 september 2014 i Malmö och mellersta Skåne. Ett femtiotal släktingar närvarade, varav fem från USA.

På lördagen genomfördes mötesförhandlingarna under god stämning i det anrika Kompanihuset i Malmö. Alla övriga aktiviteter under släktmötet inspirerades denna gång av en av släktens anfäder, Wilhelm af Klintebergs (1759–1829) liv och gärningar. Wilhelm var landshövding i Malmöhus län under åren 1811–1829. Första besöket blev Malmö rådhus, där vi fick en enastående guidning av borgmästaren Kent Andersson. Som den historieintresserade personen han är hade han gjort grundlig forskning och varvade uppgifter om rådhuset, Malmö historia och om tiden då Wilhelm var landshövding. Denne var mycket aktiv och arbetade energiskt, särskilt för förbättringar av jordbruket och kommunikationerna. De skånska pilalléerna är ett bestående arv och en känd bild av Skåne. En nyhet för oss släktingar var att Wilhelm tog initiativet till organiserad gatubelysning i staden. Kent Andersson berättade även om rådhusets kopplingar till såväl Stora Amarantherorden som Knuts-gillet, där Wilhelm och senare släktingar har varit och är aktiva. Sammantaget framkom att Wilhelm utmärkte sig på ett mycket positivt sätt som landshövding i Malmöhus län.

Den nuvarande landshövdingen Margareta

Paulsson tog emot oss på residenset, vilket även är hennes privatbostad. Vid en rundvandring berättade hon initierat om huset där även Wilhelm verkade och om hur hennes uppdrag som modern landshövding fungerar. Residenset är tillika den plats där Gustav IV Adolf den 6 februari 1807 adlade Wilhelm tillsammans med den äldre brodern sjöofficeren och skeppsbyggaren Fredrik Ludwig Klinteberg.

Kvällen avslutades med en mycket trevlig släktmiddag på Malmöhus slott där barnen efter mörkrets inbrott gjorde spökgångar i trädgården.

Söndagen inleddes i Härslövs kyrka, belägen nordost om Landskrona, med en av prästen Per Johansson för släktföreningen speciellt anpassad högmässa. Wilhelms fader Paul Klinteberg (1723–1784) var häradsprost i församlingen. Han och hans maka är begravda i kyrkan och oljemålningar av prostparet är uppsatta i vapenhuset. Det blev en fin upplevelse att fira denna gudstjänst tillsammans. Lunch avnjöts i församlingshemmet till vacker pianomusik av Sten af Klinteberg.

Därefter gjordes en utflykt med kortare stopp norr om Eslöv vid slotten Trollenäs och Trolleholm där Wilhelms fader Paul respektive farfader Sven Paulsson (1688–1743) hade intressanta anknytningar.

Släktmötet avslutades efter ett besök på »Klinten», benämningen på en mindre bergsformation i skogen, vilken är belägen norr om Bosarp vid Eslöv i närheten av Svens ännu bevarade gård. Denna klint finns dokumenterad i Lantmäteriets kartmaterial så långt tillbaka som i början av 1700-talet. Enligt släkttraditionen tog Paul namnet Klinteberg efter höjdens namn.

Släktmötet avslutades därefter mitt ute i skogen med förhoppning om ett snart återseende.

Henrik af Klinteberg, sekreterare

VON SCHEDVIN

Lördagen den 1 september höll Schedvinska Ättens Släktförening sitt möte på Ridarhuset i Stockholm. Ett femtiotal släktingar träffades, njöt av god mat och fick lyssna till ättens historia.

Jan von Schedvin informerade om både Ridarhusets och släktens historia under 1700-talet. Till mötet hade många yngre medlemmar anslutit sig och intresset för vår historia var mycket stort.

Styrelsen omvaldes med undantag för vice ordföranden som bett att få dra sig tillbaka. Han avtackades med varma ord och vackra blommor. Till ny vice ordförande invaldes Magnus von Schedvin från Borås.

Under året har släktföreningen inbjudits till stort släktmöte hos familjen P.K. Mahanandia och Ann Charlott Mahanandia von Schedvin på Kroksjöås gård utanför Borås. Där åt ett åttiotal släktingar lunch och lyssnade till historien om hur P.K. tog sig från Indien till Sverige med målet att hitta sin älskade hustru utanför Borås. Vi fick även beskåda indisk dans.

Jan von Schedvin

SCHILDT

Föreningen Släkten Schildt i Sverige som bildades den 17 november 1984 firade sitt 30-års jubileum vid släktmötet den 11 april i år.

Ett 25-tal medlemmar mötte upp på Mornington Hotell i Stockholm – en för medlemmarna känd adress då föreningen ordnar mingel där varje höst.

Vid släktmötets förhandlingar godkändes styrelsens redovisning av de tre senaste årens verksamhet. Vi kommer att fortsätta med två medlemsträffar per år samt att utge medlemsbladet *Mellan sköldarna* en gång årligen. Annika Schildt omvaldes som ordförande och ny i styrelsen blev Christina Schildt Zachrisson. Skattmästare Johan Schildts nya version av föreningens hemside visades. Den kommer att kompletteras och har adress www.schildt.me.

Björn Axel Johansson berättade sedan initierat om personfotografiet från 1830-talet fram till år 2000 då den digitala tekniken blivit den allt överskuggande. Vi fick en inblick i hur fotografier framställts under framför allt 1800-talet och att man faktiskt kan tidsbestämma ett fotografi utifrån dess utseende på ungefär tio år. Och vem minns inte det på 1930- och 40-talen populära polyfotot med en stor karta små bilder av samma person. Föredragshållaren har utgivit ett flertal böcker i ämnet, bland andra *Stora boken om familjebilder*.

Vid den efterföljande trerättersmiddagen var samtalen många och ämnena vitt skilda. Bland deltagarna fanns även en representant för den finska Schildtska släkten, Tiina Schildt, syster till huvudmannen. Vi får tacka varandra för en genuint positiv samvaro och ser fram emot nästa föreningsträff.

Ulrika Kjerrulf

TERSMEDEN

Den 23 november 2014 hade Tersmedenska släktföreningen boksläpp på Riddarhuset inför 86 jublande släktmedlemmar. Det första exemplaret överlämnades till riddarhusgenealogen Göran Mörner som hade arrangerat en separat utställning med släktens adelsbrev och den utslocknade grenens friherrebrev.

Släktmedlemmarna kunde kvittera ut sitt exemplar av boken och mingla till bubbelvin och smittar. Det var en stor dag i den Tersmedenska släktföreningens 102-åriga historia.

För 100 år sedan efterfrågade styrelsen foton, brev, släktberättelser med mera för att få koll på den växande och spridda släkten.

Till 100-års jubileet 2012 kunde släktföreningens ordförande, tillika sammankallande i den redaktion som bar ansvaret för släktboken, visa upp provtryck av enstaka kapitel.

Nu, äntligen efter sju års slit har vi en två kilo tung släktbok på 560 sidor. Den är rikt illustrerad med bilder från 1500-talet från städerna Stade och Flensburg i Tyskland. Släktföreningen med tillskott från Stiftelsen Folke B. Tersmeden och Ida Arfwedson f. Tersmeden vid Uppsala universitetsbibliotek samt från Riddarhusets kulturstöd, har gjort det möjligt att låta en professionell fotograf åka till släktmedlemmarnas hem och släktens forna miljöer för att fotografera porträtt och herrgårdar dels till boken, dels till släktarkivet på Riksarkivet. En omfattande notförteckning, ett komplett personregister och en presentation av de 12 författarna avslutar släktboken.

Vi kan härleda släkten från Clawes/Claus tor Smede, född cirka 1450. Han drev ett handelshus i Stade vilket hans ättlingar i tre generationer därefter gjorde detsamma i Flensburg. Konkurs i det krigsdrabbade Europa ledde till att Herman tor Smede/zur Schmidten på 1620-talet sökte sin lycka först vid det sörmåländska järnbruket Öllösa och senare vid Larsbo bruk i södra Dalarna. Hans sonson bergsrådet Jacob Tersmeden lyckades bli ägare till Larsbo och adlades 1752.

De kommande generationerna gynnades av en växande marknad för svenska järnprodukter och etablerade sig på järnbruk och herrgårdar som Kohlswa, Västsura, Ramnäs, Starfors, Frövifors, Hinseberg, Medinge, Ström, Franshammar, Göksholm, Hessle och Håberg. Fredrik Tersmeden (1752–1819) valde i stället den militära banan, blev generalmajor, president i kammarrätten, kom-

mendör av Svärdsorden och slutligen friherre. Han blev ett bra exempel på 1800-talets Tersmedar efter järnhanteringsens storhetstid i Sverige.

Släktboken är tryckt i en upplaga på 400 exemplar. Ett åttiotal har spritts till arkiv och bibliotek med anknytning till släkten Tersmeden. Släktföreningen säljer boken för 750 kr inkl. moms plus frakt.

I januari 2015 inbjöd Flensburgs stadspresident Svetlana Krätzschmar James Tersmeden med hustru Gunilla att överlämna ett exemplar av släktboken till staden. Besöket uppmärksammades av tysk press.

James Tersmeden, ordförande

THAM OCH TAMM

Den 8 november 2014 samlades 109 medlemmar av Släktföreningen Tham och Tamm på Riddarhuset. Efter de sedvanliga mötesförhandlingarna i Riddarhusalen fortsatte kvällen med en utsökt middag. Därefter blev det dans till storbandet Basic Big Band: 18 musikanter blandade musik för alla åldrar och stämningen var på topp. Till stor glädje deltog många yngre medlemmar.

Det första konstituerande släkstmötet i släktföreningen hölls den 20 maj 1919. Det andra släkstmötet hölls våren 1921 och sedan dess har släkstmöten hållits vart tredje år. Den första ordföranden var Vollrath Henrik Sebastian Tham som var ordförande i 17 år. Därefter har styrelsen omsatt åtta stycken Tamm och två Tham som ordförande.

Vid släkstmötet 2014 avgick ordföranden Casper Tamm efter tio år i styrelsen. Ny ordförande blev chefsjuristen Alexander Tham. Casper avtackades på det sedvanliga sättet, men vi passar gärna på att förstärka vår uppskattning och säga Tack, Casper!

Släktföreningen har i närtid två särskilda händelser att uppmärksamma: 2016 är det 300 år sedan vår gemensamma anfader Sebastian Tham (1666–1729) adlades den 28 augusti 1716 (introducerad 1719). Sebastian Tham var rådman och kommersråd i Göteborg. Han var son till Vollrath Tham (1629–1700), som 1658 invandrade till Sverige och Göteborg från Sachsen i dagens Tyskland. År 2019 uppmärksammar vi släktföreningens 100-årsjubileum.

Vibeke Tham, v. ordförande, och Fabian Tamm

UGGLA

Den 25 oktober 2014 samlades drygt åttio »ugglor» i släktföreningen för de två ätterna Uggla, den adliga nr 100 och friherrliga nr 69, för sitt 27:e släkstmöte på Riddarhuset.

Mötet inleddes med årsmötesförhandlingar där Anna Uggla, Peter Wennerholm samt Göran Lindmark Uggla avtackades för sina förtjänstfulla år i släkträdet.

Till nya ledamöter invaldes Anna Murray Hall, Cecilia Wennerholm samt Erik Uggla.

Efter årsmötet var det mingel i Stenhallen och därefter samlades deltagarna till middag i Lantmarskalkssalen. Ordföranden hälsade alla välkomna och tog tillfället i akt att berätta att släkten Uggla är en frälseläkt där den äldste kände stamfadern är väpnaren Claes Hansson till Bossgården som i sitt sigill visar i skölden en åt höger vänd uggla. I början av 1600-talet delade sig ätten i sex huvudgrenar samt även utgrenade sig i en friherrlig gren. I dag fortlever tre av de adliga grenarna samt den friherrliga. Släkten fortlever under nr 4 bland adelsmän på Finlands riddarhus samt även i Norge, Polen och USA.

Senare under middagen genomfördes frägesport på ett givet tema. Därefter höll Sten Uggla ett bländande kåseri. När glädjen var som högst föreslog Christer Uggla att som mellanaktivitet hösten 2016 besöka Finland vilket gav stor genklang. Britta Källqvist gav allas vårt tack och så följde förfriskningar och musik där trevliga samtal blandades med dans (www.uggla100.se).

På söndagen fortsatte samvaron med ett besök på Hallwylska museet för en intressant och spännande guidning genom palatset och Wilhelmina von Hallwyls samling med över 50 000 väl dokumenterade föremål. Därefter intogs en gemensam lunch på restaurang Prinsen.

När man har trevligt går ju som bekant tiden fort och plötsligt var det dags att ta farväl efter en härlig helg med mycket glädje där många inte sett varandra sedan förra släkstmötet.

Släktföreningens medlemmar ser nu fram emot att åter få sammanstråla vid nästa ordinarie släkstmöte som äger rum lördagen den 21 oktober 2017 på Riddarhuset, men först ser vi fram emot en släktresa till Finland.

Evald Uggla, ordförande

VAPENILLUSTRATIONER: OTTO VON SCHWERIN.